

Kapitel 4

EN HARA-MUNT LINDAHL I ÅSELE

Innerst i viken vid fjällets fot ligger ödemarckskyrkan.
Bäddad bland björkarnas vita näver och grönskande kronor,
lyser dess gyllene kors mot fjällhimmels djupblå grund.
Ensam och stilla ligger den där, en utpost mot mörkret.
Vakande trofast och tyst över vildmarkens skyggande själar.
Tigande tyst går året sin rund kring träkyrkans väggar.

(Av Elsie Holmgren)

På prästgården i Lycksele residerade i mitten av 1700-talet en ”i lära och leverne komplett man . . . saktmodig, nitisk och i högsta måtto ordningsfull” tillsammans med sin hustru, ”ett i högsta måtto aktningvärt fruntimmer, som ensam och med heder förestod husets ekonomi, medan hennes lika aktningvärde make ägnade sig åt studier och åt sitt ämbete. Bådas leverne var ett mönster för samtida och efterlevande”.

Detta vackra omdöme fälldes av kronojägaren Erik Holmström i hans år 1834 utkomna beskrivning över Lycksele lappmark. Det avsåg prosten i Lycksele Eric Olofsson Lindahl, född 1717 och död 1793 samt hans maka Brita Catharina Wikmark, född 1750 och död 1814.

I deras äktenskap föddes sonen Olof den 29 april 1772 några månader innan Gustav III genomförde sin ärorika augustirevolution och befriade Sverige från frihetstidens korruption och förnedring.

Nordens Anakreon (Carl Michael Bellman) hade strängt sin lyra till tjusarkonungens hyllning och Gustafs skål dracks över hela Sveriges land. Att födas detta år var att födas under en lycklig stjärna. Bildning och humanism kunde nu göra sitt intåg i det kärva Ultima Thule.

Redan från barndomen fick Olof insupa den atmosfär av kärlek till böcker och lärdom som rådde i prosthemmet i Lycksele. Hans fader prosten var vid denna tid var sysselsatt med utarbetandet av det i stor skala upplagda lapsk-latinska lexikonet tillsammans med kyrkoherden i Jokkmokk Johan Öhrling.

Ledd av faderns milda hand fick unge Olof taga sina första stapplande steg på studiebanan innan han år 1788 lämnade fädernegården för att skrivas in i det fjärran från hemmet belägna gymnasiet i Härnösand. Där fann han bland lärarna sin kusin, farbrodern Israel Lindahls son Olof som då var adjunkt vid gymnasiet.

Den första gymnasiebyggnaden i Härnösand låg på den nuvarande rådhusomtomten där stadens läroverk skulle ha sin plats i 230 år. Efter de stora eldsvådorna 1710-1721 uppfördes på tomten särskilda hus för gymnasium, trivialskola och konsistorium. Det var i denna gamla gymnasielokal Olof Ersson påbörjade sina studier. År 1791 fick han som gymnasist deltaga i invigningen av den nya vackra nyklassicistiska byggnaden för gymnasium, skola och konsistorium, med den kända pelarrotundan på fasaden, som nu tjänstgör som Härnösands rådhus.

Disciplinsvårigheterna vid gymnasiet utgjorde vid denna tid ett stort problem. Hos dessa tiders gymnasister fanns något av samma lärdomshöghärd och övermod mot brackor som senare skulle komma att präglade studentlivet under 1800-talet. De småaktiga rangtvister och tråtor som förekom mellan lektorerna vid gymnasiet och härnösandsborgarna motsvarades av gymnasisternas ständiga slagsmål med gesäller och lärpojkar. Nästan varje årtionde ägde någon större kalabalik mellan gymnasisterna och borgarna vilket ofta förde till efterspel på rådhuset. Gymnasisterna kunde i stora mängder, upp till 50-60 stycken, nattetid stryka omkring på gatorna, slå sönder fönster och portar och begå åtskilliga våldsamheter mot stadens innevånare som de slog och släpade efter gatorna under skrän och stöj. Särskilt flammade slagsmålen upp i samband med det s.k. "luvölet", ett slags nybörjargask, som slutligen förbjöds år 1832.

Pennalismen var vid denna tid djupt rotad vid gymnasiet. Nybörjarna blev ofta utsatta för misshandel och en gammal sed var att de varje morgon omkring kl 5 måste gå omkring i staden och väcka de äldre gymnasisterna.

Trots dessa utslag av ungdomligt övermod torde Olof Ersson och flertalet av hans kamrater ha fört ett liv i träget arbete, många gånger i torftighet och försakelse. De flesta gymnasisterna hade sina hem långt från skolstaden med resvägar på tjugo till trettio mil. Inackordering i de burgnare hemmen var sällsynt och då vanligen kombinerad med privat undervisning av familjernas barn.

Det stora flertalet gymnasister hyrde rum, två eller flera tillsammans. De levde huvudsakligen på matförråd medförda från hemmen och de måste hushålla noga för att maten skulle räcka till terminens slut. Även så kallade konvikter förekom där en grupp gymnasister bildade ett gemensamt hushåll under en avlönad förestånderska.

Dessa förhållanden och de långa avstånden till hemorten förklarar den korta höstterminen vid gymnasiet i Härnösand. Enligt skollagen skulle terminen börja den 24 augusti, men vid Härnösands gymnasium påbörjades inte terminen förrän efter Michaelidagen (= 29. sept), vanligen omkring den 1 oktober. De fattiga bondesönerna från avlägsna delar av stiftet kunde nämligen inte utrustas med matsäck för vintern förrän skörden var avslutad i mitten av september. Gymnasisternas bästa tillfälle att komma ned till Härnösand var att följa med resande som vid Michaelitid färdades till stiftstaden för att bevista höstmärtnaden. Det var också först vid denna tid som gymnasisterna kunde bli mottagna i hemmen av stadens borgare och fiskare som då återvände från lantmarknader och fiskeplatser.

Många av gymnasisterna fick understöd för att kunna genomföra sina studier. De största understöden fick en speciell kategori lärjungar, nämligen de lappmarksprästsöner som var kunniga i samernas språk och som var villiga att i framtiden verka i Lappmarken. Till sådana studerande vid Härnösands gymnasium utgick en längre tid ett statsanslag på 80 Riksdaler silvermynt årligen. Bland de 15 ynglingar som enligt Norberg åtnjutit dessa lappmarksstipendier mellan 1742 och 1820 förekom "medlemmar av kända lappmarkssläkter som Ahlenius, Edin, Fjällström, Grape, Lindahl och Laestadius", samtliga medlemmar av släkter som ristat sina runor i Lappmarkens kultur- och bygdehistoria.

Vardagarnas enformighet i skola och gymnasium avbröts emellanåt av gemensamma högtider. Under Olof Lindahls sista år vid gymnasiet tjänstgjorde synodalsalen i skolhusets övre våning som festlokal. Förutom de tre årliga gymnasiebalerna, marknads-, fettisdags- och 1-majbalerna, där speciellt fettisdagsbalen var det norrländska sällskapslivets traditionella vinterfest, förekom också speciella fester i samband med kyrkliga minnehögtider och kungliga begivenheter.

Efter tre års gymnasiestudier avlade Olof Lindahl studentexamen vid universitetet i Uppsala där han år 1792 disputerade vid den teologiska fakulteten över ämnet "Primae scientiae educationis lineae" som utkom i tryck samma år i Uppsala.

Budet om sonens framgång på studiebanan nådde den åldrige prosten Eric i Lycksele året före dennes död, men glädjen grumlades av nyheterna om mördarskottet på Kungliga Operan i Stockholm som ändade den älskade och beundrade monarkens liv. Med tredje Gustav gick ett tidevarv i graven, ett tidevarv med både solljus och skuggor. Men ”det var sol däri” och dessa ord skulle inte komma att prägla den nya tiden som förde med sig en tung gråvådersstämning. ”Gustav var död, och snillets tid förbi”.

För den unge teologen kändes det säkert som en befrielse att efter fullbordade studier få återvända hem till sina nordliga hemtrakter där han i Härnösand den 24 juni 1796 prästvigdes av dåvarande biskopen Hesselgren.

Medan midsommargrönskan stod i sitt skiraste flor utanför templet knäböjde Olof Lindahl framför altaret i den kyrka som byggts upp efter ryssens härjningar av Härnösand och som återinvigts vintern 1722-23. Han lyssnade till klangen från de två kyrkklockor vilkas malm under branden smält ned, men som sedan hade gjutits om, och till den år 1754 anskaffade storklockan som nu sedan decennier med sin manande klang kallat den gamla sjöstadens innevånare till gudstjänst. Den unge prästens hjärna genomkorsades av många tankar. Ovanför strålade domkyrkans takkronor som vid rysshärjningen 1720 räddats genom att man i all hast vräkte ned dem i en grav på kyrkogården. Framför honom fanns altartavlan och i bakgrunden det brusande orgelverket.

Bakom honom låg nu studie- och studentåren i Uppsala, framför honom det ovissa livet i det karga Lappland uppe vid Volgsjön, en öde trakt, som han väl kände från sin ungdom i Lycksele och som både skrämde och lockade honom. Men fädernas vildmarksblod sjöd i hans ådror och skänkte honom en innerlig tillfredsställelse att snart få återse de trakter där han hade fötts, att åter få uppleva den säreget sköna stämning som trakterna där uppe vid Volgsjön kan skänka, att få leva och verka bland det enkla folket i dessa bygder, att åter få träffa ursprungsfolket samerna i deras eget rike och att för dem få predika den kristna tro i vilken hela hans släkt hade blivit uppfödd.

Den förste kapellpredikanten i Volgsjö var Per Gavelin, son till länsmanen Per Gavelin från Gafsele i Åsele. Vid sin död år 1796 efterträddes han i ämbetet av Olof Ersson Lindahl, först som nådårspredikant. Olof erhöll sin utnämning år 1798.

Den unge kapellpredikanten bosatte sig på ett krononybygge, Lövliden en halv mil norr om kapellplatsen, på näset mellan Fatsjön och Volgsjön, ett nybygge som ursprungligen hette Fatsjölidan och som hade anlagts av Per Gavelin. Denne hade dock själv på grund av sjukdom inte hunnit uträtta nämnvärt på hemmanet. Efter Per Gavelins död överlämnades det av hans änka Katarina till Olof Lindahl som med kraft och energi grep sig an med upparbetandet av det naturskönt belägna nybygget som på grund av den omgivande lummiga grönskan gjorde skäl för det nya namnet Lövliden.

Olof Lindahls trägna arbete gav så småningom resultat. Efter ett tiotal år hade den unge prästen brutit fem tunnland åker ur skogens famntag där skördarna nu blomstrade i den västerbottniska sommarsolen. Hemmanet kunde då föda fem hästar och tjugo kor förutom några ungnöt och ett fyrtiotal får. Under goda år tillfördes prästhemmet femtio tunnor korn och lika mycket potatis från jordbruket. Potatisodlingen var en nymodighet som endast långsamt hade slagit igenom i Sverige efter Jonas Alströmers första försök år 1724. Men sedan de svenska soldaterna under pommerska kriget fått smak för de goda rotfrukterna hade potatisodlingen skjutit fart i landet uppe i Lappmarken, dock endast i ringa utsträckning på grund av den stora frostrisken i dessa trakter.

År 1817 skattades Lövliden till ett hemman som skulle stå och svara för 1/8 mantal vilket sedermera ökades till 3/8 mantal. Det bondeblod som den unge kapellpredikanten ärvt från sina ångermanländska förfäder i Galagök hade trots generationer av studerat folk och kammarlärd förebild inte försvagats. Han var både andligen och kroppsligen väl rustad för det hårda värv som fordrades av en lappmarkspräst.

Jordbruket liksom kanske i än högre grad jakten och fisket var både för prästen och de övriga nybyggarna i dessa avlägset belägna och otillgängliga trakter absoluta livsbetingelser. Varje hushåll var från försörjningssynpunkt och därmed förmåga att överleva praktiskt taget hänvisat till vad som kunde bärgas från den karga jorden i ett hårt klimat eller hämtas ur skogar och sjöar. Man hade ont om pengar i de små låga gårdarna här uppe vid fjällsjöarna och det var lång väg till närmaste handelsman. Den egna kraften, initiativförmågan och viljan var utslagsgivande för livets bestånd. Köpta varor kunde i den mån kontanta penningar fanns möjligen erhållas sommartid, men måste då bäras i mesen på ryggen miltals över myrarnas sviktande spänger. Vintertid hade man att kämpa sig fram genom meterhöga snödrivor i bitande köld, mången gång jagad av hungriga vargflockor. Det var ett liv som endast kunde uthärdas av män och kvinnor med stål i viljan och förmåga att utstå umbäranden och nöd när så krävdes. Men inte ett liv för människor söderifrån som hade blivit bortskämda i städer och byar där de hade skydd mot naturkrafternas hårda spel,

Det blev endast det allra nödvändigaste, såsom mjöl och salt, som man köpte på marknaderna i Lycksele eller Åsele. Kaffe förekom vid denna tid endast hos de mera välsituerade och hade ännu inte hunnit bli den nödvändighetsvara som det i våra dagar är för folket i skogs- och fjällbygderna. Lavpannkaka och barkbröd, förutom vilt och fisk, var vanliga rätter på borden i nybyggarhemmen. Till och med barken som skulle blandas i mjölet var ibland svår att anskaffa. Nybyggarna kring Volgsjöns stränder måste ofta fara lång väg för att få tag i lämplig bark för bröd. Just trakten kring Lövliden hade sedan gammalt ansetts som en givande fyndort för denna nödvändiga vara.

Lövliden är naturskönt beläget på en höjd vars ena sida, som bekläds med reslig storskog, sluttar ned mot Volgsjön. På den andra sidan utbreder sig bördiga ängar och hagar ned mot den lilla Fatsjön. Även här reste sig fordom skogen som var fylld av allehanda villebråd. Men det idoga arbete som påbörjades av den unge kapellpredikanten har nu erövrat jorden från storskogen som år efter år trängts tillbaka mot de kargare och mer stenbundna partierna vid stranden av Volgsjön. Där fordom björn och varg var okränta härskare vajar i dag rågen och kornet manshögt. Det en gång så ödsligt belägna prästhemmet ligger nu i utkanten av en blomstrand by.

Trakten beskrivs på följande sätt av professor Zetterstedt som år 1832 reste förbi Lövliden på väg från Dikanäs till Vilhelmina:

”Nu var vi vid Fatsjön, efter hvilken vi rodde 1/16 mil med tvenne båtar. Denna fart gick på några minuter, ty här var idel forsväg. Men rodden måste ske ganska försiktigt i den smala och steniga ån. Hon faller ut i Fatsjön, som är betydligt bred och väl 1/4 mil lång. Det regnade nu med en häftighet, att dropparna stussade som stora perlor mot vattenytan. Det vackra skådespelet lemnade ersättning för de våta kläderna. Hvita och gula neckrosor, äfvensom naten växte ymnigt i denna sjö. Den står i förbindelse till Volgsjön genom ett smalt och stenigt sund, som förer forsvatten och ej kan befaras. Här var således åter ett ed (marka), som måste passeras till fots, men också hade vi nu den stora Volgsjön framför oss. Vi dröjde ej länge på stranden, ty vi hade en halv mil till Vilhelmina. Ett näs gömde byn för våra längtande blickar. Nu sköto båtarne hastigt fram över Volgsjöns spegelklara yta. Midt mellan friska björkar skytmade till höger Lövliden så vackert på en höjd. Ändtligen voro vi ytterst på udden, och fram i fonden lyste Vilhelmina kyrkby”.

Av den gamla bebyggelsen på Lövliden finns nu inte mycket kvar. Prästgården revs under slutet av 1800-talet. Timret från väggarna användes delvis till uppförandet av den nya byggnaden på platsen. Från Olof Lindahls tid står bara ett gammalt härbre och en brunn kvar, vars mossbelupna sten fortfarande reser sig högt mot den ljusa Lapplandshimlen. Från landsvägen som i våra dagar stryker förbi ett par hundra meter från manbyggnaden leder en smal, halvt igenvuxen väg upp mot gården. Den var fordom uppkörsväg till prästgården och benämns ännu Lindahlsvägen.

Ej nöjd med vad jordbruket kunde frambringa anlade kapellpredikanten en såg vid den strida fors som leder Fatsjöns vatten ut i Volgsjön. Forsen kallas sedan denna tid Sågån. För att på ett bekvämare sätt kunna utnyttja sina spannmålsskördar byggde han vid denna fors även en kvarn.

Vid denna tid var det inte nog att prästerna var själasörjare och lärda och boksynta män, de måste även vara kunniga i alla de färdigheter som krävdes för att uppehålla livet i dessa nordliga nejder. Kunnighet i jordbruk och boskapsskötsel var en nödvändig del av deras livsföring. Prästen måste kunna snickra och smida vad som behövdes för prästgårdens skötsel. Han kunde sula sina skor och tillverka sina pjäxor av skinn från egna renar. Sina skindor och båtar gjorde han själv, yxskaft kunde han tillverka, likaså källkar, doningar och skidor där skicklighet med kniven var en avgörande förmåga. Han kunde sno en ”håvidja”, en slinga av björk eller vide som fäste åran vid båtkanten, han kunde stoppa skohö, laga nät med mera.

Folket häruppe var skickligt som båtbyggare. Lapplandsbåten är lik den gammalnordiska båten, spetsig i båda ändar men utan skarp för. Den är lättrodd och snabbrodd, sjösäker samt lämplig för forsränning. Det krävdes säkra båtar på fjällsjöarna där den spegelblanka vattenytan i lugnväder snabbt kunde piskas upp till kokande och fräsande skum av fjällvinden.

Att familjen Lindahl bosatte sig på Lövliden och inte i prästgården inne i Volgsjö berodde på att prästgårdsbyggnaderna där befann sig i förfallet skick.

Petrus Laestadius ger i sina Journaler en målande skildring av förhållandena i det dåvarande Volgsjö. Berättelsen hänför sig till Olof Lindahls företrädare Gavelin och dennes ankomst till Volgsjö:

”Sin inträdespredikan höll han i en kornlada, hvilken likväl icke var så stor utan just proportionerad efter det dåvarande nybyggets obetydlighet. Här var nemligen ett nybygge, hvars åbyggnad utom den nämnda kornladan bestod af en stuga, en bod, ett fähus och en badstuga eller torkhus, alla i den minsta scala, såsom vanligt är vid nybörjade nybyggen, som äro anlagda av fattigt folk. Stugan var icke af den beskaffenhet att presten där kunde vistas, så anspråkslös han än var, utan man satte upp en Lappkåta, som sedermera någon tid stått qvar under namn af prestkojan. Der bodde presten och kornladan fick passera som kyrka. Imellertid kunde han icke heller vistas här under vintertiden, utan uppehöll sig då i Sör-Åsele, en by som ligger en fjerdinsväg från Åsele kyrka.

Emellertid blef väl kyrkan uppsatt vid 1785, och 1787 om våren äfven prestgården upptimrad. Den bestod af tre rum, nemligen sal, kök och kammare. Denna var likväl ännu icke inredd, och Gavelin kunde således icke, då han nu 1787 om våren reste upp till Wolgsjön, taga sin hustru med sig. Han hade nemligen just då gift sig.

Under sommaren uppehöll han sig som vanligt i prestkojan och kom äntligen derhän, att man hade tak, golf och spis i kammaren och köket. Murarna voro af gråsten och temmeligen oformliga. Spisen var så gjord, att man endast hade öppningen in mot kammaren, men sjelfva muren var i köket, dit man hade upphuggit en öppning på väggen likasom en dörr; det utgjorde sjelfva spisöppningen; här kröp man in när man skulle göra upp eld. Gavelin hade nu beslutit att tillbringa vintern i Wolgsjön, för att besörja gårdens ytterligare inredning och möblering, men begaf sig emellertid om hösten för att hälsa på sin hustru i Sör-Åsele. Der hade hon tillbragt sommaren och ingenting hade fattats henne.

Det var ett förmöget par, Gavelins släktingar, som hon varit hos. Hon hade fullt upp af lifvets behofver och detta allt utan att hafva några bekymmer. Det oaktadt hade hon vantrifvits på det högsta, det var något som fattades.

Då nu Gavelin kom, ville hon följa med upp till Wolgsjön och blifva der öfver vintern, men han föreställde henne, att hon omöjligen kunde vara der, så dåligt, bristfälligt och ofullkomadt, allt ännu der var. Hon lät sig dock icke af dessa skäl bevakas; hon dref igenom sin vilja, och de begåfvo sig åstad tillsammans upp till Wolgsjön. Det var kolmörkt en ruskig höstafton, när de kommo fram. Man steg in i den nya prestgården, och en af de medföljande skjutsbönderna skulle göra upp eld i det bästa rummet, kammaren. Frun märkte att karlen försvann och undrade hvart han tagit vägen. Hon blef ej litet förvånad när hon blef upplyst om att han krupit in i spisen för att göra upp eld, och att han derigenom försvunnit. Här blef nu ljus i huset, att man kunde beskåda all dess herrlighet, bestående af nakna väggar samt en stol och bord; det utgjorde summan af den nya prestgårdens samtliga möbler och inventarier. Stol fanns icke i huset, men på vägen hade frun fått en sådan till skänks af en nybyggare, och man hade medfört den på båten, ty det var roled. Således hade man nu det nödvändigaste; en säng, en stol och ett bord. Stolen var dock blott för en person, den rådde frun ensam om, de öfriga fingo sitta på klabbar. Det fanns ock en pall, bestående af en grov brädstump, den man i hast satt fyra käppstumpar till ben under. Bordet var deremot frun icke så ensam om som om stolen. Det var så stort som ett vanligt brädspelsbord, men nyttigt till mången god ting; det var skrifbord, det var matbord, det var bakbord och det var altare. Huru bordet stundom blef altare torde någon undra, men det kom sig af att kyrkan och prestgården stodo i fullkomlig harmoni, hvad inredningen, beträffar. Man hade i kyrkan endast väggar och tak. Lösa plankor lagda på klabbar, som blifvit afhuggna från knutarna, då man timrade kyrkan, tjente till golv. Bänkar funnos icke, äfven der fingo klabbar och plankor göra tjänst. Altare fanns icke heller, utan här fick det omtalade bordet uppfylla platsen för högtidlighetens skull. Man hade af bräder slagit ihop liksom en tobakskista och fäst vid väggen. Det var predikstol.

Sådana voro kyrkan och prestgården i Wilhelmina i sin början. Nybyggaren, som tillförne var här på stället, var nu bortköpt eller bortbytt, och nybygget anslaget till prestbol. Hösten 1787, som nu var inne, var högst ohjepsam i afseende på väglag och körföre, ty det föll mycken djup snö på den ofrusna marken, och kärren hindrades derigenom från att frysa. Således kunde man icke komma ut med häst. Det värsta var, att bröd började tryta, emedan man icke kunde få upp någon spannmål från Åsele. En piga hjälpte likväl den saken genom sin tilltagsenhet. Hon rännde ut till Åsele och förmådde bedrifva saken så att ett lass spannmål blef uppfördt ehuru med mycken svårighet. Härigenom afhjelpes bristen, som redan var ytterst tryckande. Sedan snö föll, hade det icke varit någon kyrkohelg eller stämning förr än om Jul.

Om Jul kom församlingen naturligtvis talrikt till kyrkan. Men man hade inga kyrkohus och inga stall. Hela församlingen installerade därför sina hästar i salen o prestegården och packade in sig sjelfva i köket. Salen var ännu oinredd, och därför fingo de fyrbenta gästerna sitt logis där.

Icke större än prestegården nu var, inrymde han dock hela Wilhelmina församling med både hästar och folk. Ännu är icke ett halvt sekel förflutet, och kyrkan inrymmer ej numera församlingen.

Om våren företogs reparationer i prestegården, som därför måste utrymmas. Murarna voro i synnerhet bristfälliga. Man hade uppsatt dem i största hast, endast såsom en nödfallshjelp öfver vintern. Den öfriga inredningen var äfven foster af samma brådska, och behöfde göras om. Dervid blef nu äfven salen inredd. Under tiden tjente boden både till matsal och sängkammare. Om midsommaren hade man hunnit så långt att man åter kunde inflytta. Men midsommardagen lærer varit på en tisdag, och man hann icke få färdigt till inflyttning förr än sjelfva midsommaraftonen.

Emellertid hade församlingen infunnit sig till kyrkan redan om lördagen. Nu var här ett brudpar, för hvilket lysning nu tredje gången afkunnades om söndagen. Presten ville uppskjuta vigseln till midsommarsdagen, på det man skulle få inviga den nya prestgården med dans, men bruden ville att vigseln skulle ske genast om söndagen.

Väl hade hon just inga påskyndande omständigheter, men så kunde man väl ändå ursäkta denna hennes brådska, efter hon eljest icke haft brådt att gifta sig, ty hon hade uppnått sina 50 år. Hon ville nu taga denna tiden i akt. Brudgummen kunde man icke heller förebrå, att han ej tagit tiden i akt, ty han var endast 19 år. Icke var han likväl just så noga på en dag, men ”efter Stina ville så hafva ’t’”, så gick han och manade på presten tills denne äntligen måste krypa ur sin bod för att förrätta vigseln. Bröllopet firades med spel och dans ute på marken kring stubbar och stenar.

Med församlingens hjälp blef prestgården följande dag uppstökad, så att man fick flytta derin”

Olof Lindahl bosatte sig som sagt på Lövliden. Huset var emellertid inte stort och sedan Olof Lindahl den 24 januari 1802 ingått äktenskap med den 22-åriga Maria Christina Öhman, dotter till komministern i Ytterlännäs Petrus Jonas Öhman och dennes maka Barbro Dorotea Hellman, flyttade familjen in till Vilhelmina och bosatte sig på prästgården.

Vigseln skedde i Resele medeltidskyrka längre ned vid Ångermanälven. Den förrättades av brudens morbror den 76-årige kyrkoherden i Resele, Pehr Hellman. Bröllopsmiddagen dukades fram i prästgården av moster Ingrid född Bång, systerdotter till framlidne Härnösandsbiskopen Olof Kiörning.

Maria Christina härstammade från en utpräglad Ådalssläkt. Född i Ytterlännäs där fadern Petrus Jonas Öhman, född 1719 och död 1796, var komminister, kunde hon bland sina förfäder räkna fyra kyrkoherdar i Torsåker. Petrus Oestani, som var kyrkoherde där under åren 1568 - 1594, en mycket förmögen man som bland annat inköpte jordområden i Dals socken och vars maka Brita Brynjolfsdotter Folke enligt traditionen var befreundad med Folkungaätten. Vidare de båda kyrkoherdarna i Torsåker Watrangius, far och son, Ericus Andreae född 1600 och död 1670 samt Johannes Erics född 1639 och död 1684 samt Nicolaus Forzelius, född 1646 och död 1709.

Morbrodern Hans Hellman född 1696 och död 1760 verkade även i dessa trakter som komminister i Högsjö, ett annex till det närbelägna Gudmundrå. Mera prästerligt påbrå fanns genom härstamning från släkten Fluor från Gästrikland där den mest framstående medlemmen var Skellefteåprästen Ericus Fluor Emporagrius, född 1617 och död 1695, som tidigare hade varit bosatt på Lugnet i Åsele.

Hon var även ättling i nedstigande led från den kända Ådalssläkten Blanck, med starka band knuten till Härnösand, Ytterlännäs och Torsåker. En av förfäderna Jöns Bryngelsson Blanck var landskamrer i Ångermanland, död 1667, och innehavare av ett större hemman Öst-Hammar i Ytterlännäs.

År 1804 ändrades kapellförsamlingens namn från Volgsjö till Vilhelmina. År 1803 ingick nämligen församlingsborna till Kungl. Maj:t med anhållan att deras kapellförsamling därefter skulle kallas Vilhelmina efter ”Kongl. Maj:ts högst älskeliga gemåls, Hennes Kongl. Maj:ts Drottningens höga namn”. Framställningen bifölls i nåder af konung Gustaf IV Adolf den 16 juni 1804. Redan år 1799 hade kapellförsamlingarna Viska och Bergvattnet fått namnen Fredrika och Dorothea. Vid samma tid hade bestämts att Lycksele skulle kallas Sophia och Åsele Ulrika. De namnen ville de två sistnämnda socknarna dock inte kännas vid. Vad som låg bakom detta

rojalistiska namnbyte är svårt att säga. Gammaldags tilltro och tillgivenhet för kungahuset eller insmickrande kryperi? Med tanke på dessa kärva fjällbor ute i ödemarken är det sistnämnda alternativet svårt att föreställa sig. Snarare vittnar det väl om en tilltro till den regerande kungen och ger därigenom vissa aspekter på hur det svenska folket upplevde de senare händelserna med revolution, förvisning av den laglige kungen och inkallande av en fransk revolutionsgeneral på den gamla svenska tronen.

På Lövliden vistades familjen Lindahl efter inflyttningen till Vilhelmina endast tidvis när jordbruket så krävde. År 1829 överläts hemmanet för 3000 Rd Rgs på mågen, kommissionslantmätaren Aron Sollén som tidigare hade varit bosatt på Lugnet i Åsele. Lövliden blev nu enligt hembygdsforskaren O.P. Pettersson

”vistelseort för herrskap, ty utom Sollén själv och hans fru och barn vistades här änkepastorskan M K Sollén och demoiselle Karin Ullenius”.

Maria Katarina Sollén var änka efter kyrkoherden i Åsele Aron Sollén som avled år 1828. Olof Lindahl utnämndes till hans efterträdare i Åsele samma år men tillträdde inte tjänsten förrän år 1830. Sollén härstammade från ett fattigt torparfolk under Holms säteri vid Ångermanälven. Efter utbildning till präst erhöll han 1798 konstitutorial som brukspredikant vid Gålsjö bruk, kallad av patronus, revisionssekreteraren Johan Nordenfalk.

I prästhemmet i Vilhelmina hade under åren en stor barnaskara vuxit upp. Det äldsta barnet, Brita Erica, gifte sig med faderns adjunkt Magnus Hultin, från 1848 till sin död år 1873 kyrkoherde i Vilhelmina där han efterträddes av svågern Olof Lindahl, ”Björn-Olle”. I detta äktenskap föddes dottern Christina Elisabeth som blev maka till den kände länsmannen i Vilhelmina Pehr Anton Hellgren.

Det tredje barnet, Maria Carolina, föddes 28 januari 1807 och gifte sig med den tidigare nämnde kommissionslantmätaren Aron Sollén och bosatte sig på Lugnet i Åsele.

Nästa barn, Thekla Dorotea, föddes den 4 augusti 1809 och gifte sig den 15 mars 1836 med sin kusin Eric Anton Lindahl som sedan 1833 tjänstgjort hos sin farbror som vice pastor i Åsele som alltså sedermera även blev hans svärfar. Eric Anton var verksam i Åsele i 8 år till maj 1841. Han blev så småningom kyrkoherde i grannsocknen Fredrika från 1853 till sin död 1890. Eric Anton Lindahl omnämns av Petrus Laestadius i dennes Journal över missionsresan år 1827. Lindahl medföljde som viaticant (= insamlare av pengar till egna, lärda studier) till Arvidsjaur och Arjeplog. På sistnämnda stället presiderade han som skicklig violinist i en orkester på prästgården.

Eric Anton Lindahl, som var sonson till prosten Eric i Lycksele, efterlämnade bland andra barn sonen Erik Georg som föddes i Lycksele år 1841 och som slutade sin levnad som läroverksadjunkt i Umeå år 1924, en tjänstgöring som han påbörjade redan år 1867. Han var en högt bildad och genommusikalisk man.

”Under nära 40 år ägnade han ett oafbrutet träget arbete åt undervisningen i de klassiska språken vid härvarande läroverk och många äro de generationer som af honom invigts i Xenofons Anabasis, i Ovidius´ och Vergilius´ dikter, i Cornelius, Caesars och Ciceros prosaarbeten för att ej tala om consecutio temporum, det irreala fallet, non dubito quin, persuadeo ut och andra latinska grammatikens finesser som man i forna dagar lade så stor vikt på. Under sin krafts dagar var Lindahl i klassen en pådrivare av det mest energiska slag. Det skulle gå undan med svaren och frågorna formligen haglade. Han var väldig i att ”köra”, som det hette på skolpojkspråket. Åt musiklifvet i vår stad har han under hela sin vistelse härstädes offrat ett aldrig slocknande intresse, och ännu i dag saknas han aldrig med sin violoncell, när Umeå musiksällskap uppträder. . . ”

Detta skrevs i Umebladet vid hans 70-årsdag. Om lektor Lindahls stora musikintresse vittnar även några rader i hans dödsruna:

” . . . Han bars upp av intressen, som ej kunde besegras av yttre svaghet. Det förnämsta bland dem var musiken, man kan väl säga att detta var hans livs stora passion. I Umeå musiksällskap stod han tidigt som anförare och en av dess ledande män, och med största heder framträder hans namn i sällskapets annaler. I hans hem, särskilt kanske under hans makas livstid ett kulturcentrum i Umeå, har musikens folk under flera generationer med honom njutit de gamla mästarnas tonskapelser. Ännu in i de sista åren har den som skriver dessa rader fått tillbringa många stunder i den vänsälle gamles hem. Långt brukade ej samkvämen skrida fram förrän man hörde de välkända orden ”Nu tar vi väl en Beethoven eller en Mozart”. Den gamle i sin stol tröttnade ej på att lyssna ibland berömmande, ibland kritiserande. Det låg ett lyckligt leende över hans ansikte, han älskade sin Beethoven och Mozart”.

En bild från svunnen tid då kultur och bildning kunde blomstra i hemmets sköte.

En son till honom var jägmästaren Ragnar Lindahl i Östersund, en av initiativtagarna till den Lindahlska släktföreningen och far till släktens nuvarande huvudman, rådmannen i Sundsvall Carl-Georg Lindahl.

En dotter till Eric Anton Lindahl gifte sig med handlanden i Fredrika Mårten Nordenstedt. Ett av hennes barnbarn blev så småningom revystjärna på Folies Bergère, där hon utgjorde medelpunkten i en stor simbassängscen. Så olika kan ödena för ättlingar till en gammal präst från lappmarken utfalla.

Bland barn till Eric Anton Lindahl i ett senare gifte märks bland andra kommissionslantmätaren i Umeå, senare förste lantmätaren i Luleå Israel Albert Lindahl, född 1855 och död 1908.

Den äldste sonen till Olof Lindahl, Olof, skulle efterträda sin far på den prästerliga banan. Han föddes den 20 november 1811 i Vilhelmina och prästvigdes i Härnösand år 1836. Efter förordnanden som adjunkt i Sorsele och Jokkmokk utnämndes han till pastorsadjunkt och sedermera vice pastor hos sin far i Åsele år 1841. På denna ort stannade han kvar till 1875 då han tillträdde kyrkoherdetjänsten i Vilhelmina. Han gifte sig den 9 mars 1842 i Åsele med Erica Catharina Rehn. Om honom handlar följande kapitel.

Nästa barn, dottern Lovisa Ulrika, föddes den 14 december 1816 och gifte sig med adjunkten Johan Zacharias Lindberg. Efter dennas bortgång år 1839 gifte hon om sig med bokbindaren i Umeå stad Johan Anton Nygren.

Det yngsta barnet, Casper Otto, föddes den 2 oktober 1819 och skulle utbildas till lantmätare men kom att stanna kvar i Åsele som jordbrukare. Han avled 1902.

Prästgården i Vilhelmina var från början, som förut nämnts, i mycket dåligt skick. År 1783 uppläts nybyggaren Daniel Danielssons hemman i Volgsjö som boställe åt kapellpredikanten. Då fanns endast en illa timrad, nedrökt och smutsig stuga bestående av förstuga och kök där prästen måste bo i tre år. I stället för att bygga till prästgården inköpte man år 1786 i Latikberg en stuga med förstuga, kök och två kamrar och flyttade den och satte upp den tätt invid den gamla stugan. I början av 1800-talet inköptes ytterligare en stuga från Kristoffer Olofsson i Rönnäs. Den flyttades och sattes upp på prästgården. Denna var en så kallad långbyggnad och innehöll två stora rum över husets hela bredd och mellan dessa en smal förstuga som inåt slutade med en kammare. När den stora prästgårdsbyggnaden äntligen stod färdig för inflyttning år 1819 såldes de gamla husen och sattes upp på kyrkplatsen som kyrkstugor. I den gamla stugan från Rönnäs firades sedan alla bröllop tills en särskild sockenstuga blev uppförd.

Den nya prästgårdens mangårdsbyggnad var 27 alnar lång och 15 alnar bred, det vill säga cirka 16 meter lång och 10 meter bred med 18 varv timmer i väggarna. Den innehöll sju rum, en förstuga med förstukvist, ett kök med kökskammare, en sal och två salskammare med spisar och kakelugnar. Dessutom ingick givetvis fähus och stall, bryggstuga, bod, kornlada och stolpbod, sädeslada med loge och halmlada, fähus och bastu samt en stor kornhässja.

I dessa avlägset liggande fjällsocknar, långt från allfarvägarna, hade man föga kännning av det för Sverige ödesdigra kriget mot Ryssland som rasade åren 1808-1809. Hårda och kännbara utskrivningar förekom naturligtvis. Onda nyheter från kustlandet nådde så småningom även till Volgsjöbygden. Men nybyggarna där undgick dock de svåra skövlingar genom direkta krigshandlingar som västerbotningarna i kusttrakterna måste genomlida.

Kriget inleddes den 21 februari 1808 genom att ryssarna tillställde den svenska regeringen ett ultimatum och samma dag utan krigsförklaring gick till angrepp mot de svenska provinserna på andra sidan Bottniska viken. Några veckor senare förklarade även danskarna krig. Det var stora nyheter som Post- och Inrikes Tidningar dessa dagar förde med sig upp till prästgården i Vilhelmina. Besökande i prästhemmet skakade tveksamt sina huvuden och anade det värsta. Det var tid att nu, liksom under salig kung Karls tid, bereda sig på vargatider och oår, men den här gången var det dubbelt värre. Nu var själva hemlandet hotat. Visst kunde man, man och man emellan, förtälja om gränsstrider med de norske. Men här uppe i fjällbygderna var de norske lika goda som de svenske och fororna passerade genom gränspassen i båda riktningarna för att hämta livsförnödenheter när det krävdes utan att man såg till på vilken sida om gränsen man var uppfödd. Visst fanns släktingar som i forna tider kallats under fanorna för att kämpa i Tyskland eller Ryssland, i Polen eller mot dansken. Men några krigshandlingar på hemmamark hade man aldrig upplevt eller hört talas om med undantag för skövlingarna vid kusterna under den stora ofredens dagar. Och nog hade Olof Ersson Lindahl hört talas om hur farfar och farmor varit tvungna att fly

för moskoviten när Umeå brändes för snart 100 år sedan. Men det var händelser så långt tillbaks att man här uppe hade glömt vad krig egentligen betydde.

Under befäl av generalen von Buxhoevden trängde ryska trupper in över rikets östra gräns föregångna av utskickade inställsamma proklamationer till landets befolkning, ett förfaringssätt som upprepades mot Finland under vinterkriget 1939-40:

”Bliven stilla, fridsamme, och utan fruktan vid Edre hemvister, gode grannar och finske män. Vi komma ej till Eder som fiende, men som vänner och skyddsherrar för att göra Edert tillstånd lyckligare”.

Trots enstaka segrar vid Lappo, Kauhajoki, Jutas och Alavo led armén slutligen nederlag vid Oravais. Därmed var Finlands öde beseglat och armén började på nytt sitt återtag mot norr. Nederlaget var givet, även om Sandels seger vid Virta bro skänkte en stråle av hopp. Diktens Sven Dufva, hjältesoldaten vid Virta bro, i verkligheten en soldat vid Vasa regemente, Zacharias Bång, drog sig efter krigets slut hem till Västerbotten där han bosatte sig först i Lycksele lappmark och sedan på Bångnäs i Vilhelminatrakten.

”Att störta denne jätte ned var mer än en arm förmått
och ständigt var hans närmsta man hans skygd mot andras skott.
Dock djärvare blev fienden, ju mer hans hopp bedrogs.
Då syntes Sandels med sin flock och såg hur Dufva slogs.

”Bra, bra”, han ropte, ”bra, håll ut min käcke gosse du,
släpp ingen djävul över bron, håll ut en stund ännu,
det kan man kalla en soldat, så skall en finne slåss.
Fort gossar, skynden till hans hjälp. Den där har räddat oss”

Enligt familjetraditionen hos släkten Bång var det inte en infanteritropp utan en kavalleriavdelning som sprängde ned mot bron. När ryttarskvadronen red till attack över bron, kastade Bång ifrån sig sitt gevär, grep häst efter häst i tyglarna och vräkte både hästar och ryttare ned i strömmen. Sedan han fått kavallerichocken att komma av sig träffades han av en kula som sedermera togs ut på lasarettet och som Bång sedan förvarade och han skulle haft med sig i graven. I en roddbåt kom han över Bottenviken till Umeå där han blev omhändertagen och gift med en rådmansdotter som följde honom upp i obygderna till Lycksele där de först bosatte sig. På grund av sitt obändiga lynne blev han praktiskt taget bortdriven därifrån varför han begav sig över till Vilhelminabygden där han grundade nybygget Bångnäs.

Bång hade även varit med i kriget mot Norge 1814. Han var där kommenderad till vaktjänst på fjället där han träffade en kvinna som förde med sig åtta hästar, avsedda för den norska hären. Bång fordrade att hon skulle lämna ifrån sig hästarna, men hon spottade honom i ansiktet och sade: ”Deve pine dej, du svenske blodehund, du aldrig får mine ök”. Då rann sinnet på den gamle krigsbussen. Han högg ned kvinnan och tog hästarna, en handling som han alltsedan ångrade. Bång avled år 1845 och begravdes på kyrkogården i Lycksele enligt traditionen.

Den 19 november vid stilleståndet i Olkijoki bestämdes att trupperna skulle utrymma Finland och återtagets gick till Torneå där endast en del av trupperna fick stanna. En avdelning måste trotsande vinterkällden släpa sig fram utefter kusten ned till Umeå där truppen fick kvarter.

Allt dystrare och dystrare blev de nyheter som resenärer från kusten medförde till den avlägset belägna prästgården. Särskilt hårt berördes Olof Ersson Lindahl personligen när meddelandet nådde Vilhelmina om de lidanden och svårigheter kusinen Sara Margareta Renhorn hade att genomkämpa i sin hemort Skellefteå.

Sara Margareta var dotter till prostens i Lycksele, Eric Lindahls yngre broder Israel, prost i Nordmaling. Hon gifte sig med komministern i Skellefteå landsförsamling Olaus Renhorn som avled år 1795 i skörbjugg. När maken avled stod hon ensam i största fattigdom med två oförsörjda döttrar, Anna Margaretha och Elisabeth Charlotta. Genom förmedling av fältkamreren och regementskrivaren Esaias Winblad von Walter erhöll hon dubbla nådår på kaplansbostället, men flyttade sedan in i en egen gård norr om Klockarbäcken. Hon levde där med sina döttrar när kriget drabbade Västerbotten. Dåvarande kyrkoherden i församlingen Ström flydde inför den annalkande krigsfaran med sina döttrar söderut och överlämnade värdinneskapet i prostgården åt änkepastorskan Renhorns äldsta dotter Anna Margaretha som var husmamsell i prostgården. Den unga 22-åriga flickan skulle enligt prostinnan Ströms anvisningar göra ”les honneurs” för både vän och fiende. Först fick

prostgården ta emot inkvartering av en svensk styrka som skulle försvara hembygden och som hade sitt högkvarter i prostgården. Men när ryssarna helt oväntat uppenbarade sig på valplatsen flydde de svenska trupperna och blev sedan tillfångatagna.

Den frukost som de svenska officerarna så hastigt hade lämnat på prostgårdens matbord smakade i stället den ryska stab som där inkvarterades desto bättre. Den unga värdinnan måste vid varje måltid sitta vid den ryske befälhavarens sida och vara den första som åt av varje rätt för att visa ryssarna att maten inte var förgiftad. Den unga damen, som hade ett gott stöd i sin praktiska och kloka moder, förvärvade synbarligen ryssarnas bevägenhet, ty när de främmande inkräktarna vid ett tillfälle bemäktigade sig änkepastorskans enda ko, vände sig dottern direkt till den ryske generalen och lyckades genom hans förmedling återskaffa den dyrbara kon.

Några veckor efter det att Olof Lindahls fjärde barn Thekla Dorotea fötts i augusti 1809 anlände nyheten om de svenska vapnens nederlag vid Sävar och Ratan i närheten av Umeå.

Ett enda mera påtagligt vittnesbörd om den rådande ofreden fick man i prästgården. En ryss, Abraham Filipsson, soldat vid ett ryskt truppförband, som gjort ett infall i Umeåtrakten, hade deserterat och så småningom omhändertagits av kronofogden i Lycksele. För att få ryssen gömd längre in i landet skickades han till pastor Lindahl. Ryss-Abraham, som han kallades av ortsbefolkningen, fick anställning som dräng vid prästgården. Vid samma tid tjänade Susanna, dotter till Kristoffer Kristoffersson i Latikberg, piga hos pastorn. Hur det nu var blev de båda fästefolk och sammanvigdes år 1819 av Olof Ersson Lindahl till äkta makar varefter de slutade sin tjänst i prästgården och flyttade hem till Latikberg.

Den 17 september 1809 undertecknade de svenska ombuden i Fredrikshamn den sorgligaste fred vårt land någonsin har slutit. Det var en fred som lösryckte hela Finland jämte Åland samt finska Lappmarken med Österbotten intill Muonio och Torne älvar från det svenska moderlandet, från det land som givit Finlands folk dess fria samhällsordning, dess religion och kultur. Så förlorade Sverige mer än en tredjedel av sitt landområde.

År 1813 bildade Vilhelmina eget pastorat. Under en brunnskurvistelse i Nätra år 1811 hade kyrkoherden Erik Rhen i Åsele, under vilken församling Vilhelmina ännu hörde, avlidit. Innebyggarna i kapellförsamlingen ansåg nu tiden inne för församlingen att bilda eget pastorat. En kommitté bildades för att lösa frågan och en skrivelse i ärendet avskickades till Härnösand:

”Högwärdige Herr Biskopp och Commendeur af Kongl. Majts Nordstjärneorden
samt
Plurimum Venerandum Conzistorium.

Då först genom kyrkoherden Rhens dödliga afgång öpnas tillfälle att söka blifwa skilda från Åsele församling och blifwa ett särskildt pastorat, drista Wij i djup ödmjukhet hos Herr Biskoppen och Commendeuren samt herrar Conzistoriales. Wij förlita oss uppå Herr Biskoppens godhet och drista i ödmjukhet itterera vår anhållan att blifwa skilda från Åsele församling.

Med djupaste wördnad framhårdar Högwärdige Herr Biskoppens och Commendeurens
samt
Plurimum Venerandum Conzistori

Aller ödmjukaste tjenare

Olof Olofsson i Bäsksele
Erik Nilsson i Nästansjö
Lars Larsson i Laxbäcken

på Wilhelmina församlings Wegnar. ”

Skrivelsen hade emellertid effekt och i ett ”Kongligt Bref” av den 20.5 1812 blev Wilhelmina församling utbruten ur Åsele pastorat. År 1813 utnämndes Olof Ersson Lindahl till församlingens förste pastor.

Den svenska nationen hoppades nu på att äntligen få leva under fredliga förhållanden, men den franske revolutionsmarskalken Bernadotte ville annorlunda. Föregången av en officersrevolution mot Gustav IV Adolf och det skamliga mordet på den gamle gustavianen, riksmarskalken von Fersen hade han blivit insatt som den senile libertinen Karl XIII:s arvinge, och han fann nu för gott att kasta in Sverige i kriget mot Napoleon.

Samma år som Olof Ersson utnämndes till pastor i Vilhelmina, år 1813, landsteg Karl Johan med svenska trupper i Pommern. Kring Leipzig samlades arméerna för att tillfoga Napoleon ett avgörande slag. Samtliga förbundna var uppenbart misstänksamma mot Karl Johan, vilket inte gjorde hans uppgift lätt. I slagen vid Grossbeeren och Dennewitz utmärkte sig det svenska artilleriet under general Cardell. Även i tredagarsslaget vid Leipzig ljungade Cardells åskor. Vid själva stormningen av Leipzig kämpade det svenska infanteriet med stor utmärkelse under Adlercreutz, som själv ledde stormningen av stadsportarna.

I freden i Kiel 1814 måste Sverige avstå från det gamla svenska Pommern och Rügen och gick i stället in i det olyckliga äktenskapet med Norge.

Från dessa oroliga år i Sveriges historia har överläraren vid folkskolan i Vilhelmina hämtat material till några scener i ett krönikespel "Gammel-Kristian", som första gången uppfördes vid en hembygdsfest i Vilhelmina år 1944. (Detta krönikespel har inte uppförts i Vilhelmina under senare år. Red.).

Krönikespelet är en hyllning till nybyggerandan och äventyrslusten hos de människor som en gång drog upp i obygderna för att genom sitt idoga arbete bereda väg för kommande generationer.

Spelets första akt, som utspelas på backen utanför Vilhelmina, kyrkomidsommardagen 1821, inleds med en hymn till landskapet:

”Sol över fjällsnö, savtung doft i skogen,
lockande vildmark, aldrig rörd av plogen,
dånande forsar, morkor vårflovsdränkta,
vittrornas lek bland vita björkars stammar,
brinnande skyar i en höst som flammor,
vilddjurens kamp, när vreda vintrar storma
allting är mitt; jag skall ditt öde forma.”

Pastor Lindahl har i krönikespelet fått sig tilldelad rollen att föra bildningens och vetenskapens talan mot den övertro och vidskepelse, som även på den tiden florerade i samma utsträckning som i våra dagar, fast givetvis under andra former.

Tjänstgöringen i detta vidsträckt ödemarksdistrikt var hård och ansträngande. I pastor Lindahls skyldigheter ingick bland annat att ett par gånger om året predika för samerna på kapellplatsen Fatmomakke som ligger långt uppe i fjällen, några mil från norska gränsen vid en vik av Kultsjön.

Kapellplatsen är belägen på en av vitstammiga fjällbjörkar beklädd höjd på lilla Nassjobergets norrsluttning. Den har gamla anor. Här har samerna under flera århundraden samlats från olika håll för att fira helg.

Över Gemonfjällets skogiga hjässa har de kommit gående till kapellet. Från Ransartrakten har de anlänt i forsbåtar från Gikasjön. Med vitskummigt bogvatten har de kommit fräsande genom forsarna i Ransarån. Från Marsfjällsområdet och trakterna öster och norr därom har de tassat i sina mjuka renskinnsbjäxor över kalfjällets hedar, genom björkskog och myrmark på slingrande stigar ned till Svartsjöbäckens mynning i Kultsjön mitt emot kapellplatsen. Ropet: "Boåteh vintsine", det vill säga: "Kom med båten" skallade över vattnet och förtonade bland fjällväggarna. Om ingen på kapellplatsen hörde ropen har snart gråvita rökmoln, som snabbt stigit mot höjden i den klara fjällluften från i hast uppgjorda eldar vid strandkanten, påkallat uppmärksamhet och bringat budskapet att trötta fjällvandrare behövde hjälp över Fatmomakkeviken. Över Kultsjön har de små nomaderna kommit roende i sina ranka båtar från trakterna söder om Kultsjön och Saxnäsbygden.

I början fanns ingen kyrkobyggnad på kapellplatsen, utan prästerna predikade från den kåta i vilken de bodde. På Olof Ersson Lindahls tid fanns emellertid en liten kyrka uppförd vid sjöstranden. Den var liten och oansenlig, "10 alnar i höjd, 10 alnar i bredd och 11 varv" och uppförd av liggande timmer som så slipats och blankats av de pinande fjällvindarna att det antagit en färg som påminde om oxiderat silver. På taket som var täckt med björknäver och ovanpå nävern grästorvor prunkade sommartid midsommarblomstrens violetta stjärnor tillsammans med hundlokans vita blomflockar och smörblommans gula blommor. Där häckade blåhaken, Lappmarkens flitiga sångare, de svenska fjällens näktergal som låter sina metalliskt klingande, spröda, klockrena toner dallra ut över kapellplatsen både natt och dag.

Samtidigt med kyrkan hade man uppfört en liten prästkammare till bostadsrum åt prästen under dennes vistelse på kapellplatsen. Den bestod av en fyrknyttstuga av 5 alnars längd och 8 alnars bredd, belägen i den täta

granskogen ett litet stycke söder om kyrkan och begravningsplatsen. Allting var enkelt och primitivt. En lång tid hade man inte ens en kyrkklocka på kapellplatsen, men man redde sig en dylik förutan. Den same som prästen utnämnde till kyrkvaktare fick nämligen gå runt från kåta till kåta och uppmana kyrkfolket att samlas i ”Herran ståpuo”, det vill säga i Herrens hus. Först långt senare erhöill man en liten klocka som fästes på en tvärså mellan två granar.

Det var en ansträngande färd Olof Ersson Lindahl hade framför sig när han gick ned över strandängarna från prästgården i Vilhelmina tillsammans med sin maka. Hon följde med för att vinka avsked till maken som efter en avskedsskyss till sin hustru packade in sig med näverkontar och förning i båten som väntade vid båthuset. Snart roddes båten av kraftiga nybyggararmar fram över Volgsjöns glittrande vatten där Lövliden snart skyntade om styrbord. Efter sex km rodd kämpade man med forsarna i Storån för att årtag för årtag pressa sig upp genom det strömmande vattnet till Maksjöns lugna yta. I regel var man dock tvungen att ta sig fram till fots över Volgsjömorkan, då Storån oftast var för svår att forcera med båt. Färden gick vidare över den lilla Varesen och genom Storsjöstruckan in i den långsträckt Malgomajsjön där de av fjällsolen brynta karlarna mången gång måste stryka svett dropparna från de väderbitna ansiktena. Varje årtag kändes allt tyngre och tyngre och kom de valkiga nävarna att svälla kring årlommarna, medan gnisslet från vidjan i årtullarna och det porlande bogsvallet ackompanjerade myggornas väsande sång kring resenärerna.

Pastor Lindahl slumrade ibland till på renhudarna i båtbottnen där han låg och tänkte över de kommande predikningarna, om inte tankarna råkade förirra sig ut till jaktmöjligheterna på fjällsluttningarna eller det givande fisket däruppe i de blanka fjällvattnen. Ibland lät han blickarna leka bland molntapparna uppe i den klarblå himlen där svalorna singlar omkring och där en majestätisk kungsörn högt uppe svävade omkring i vida cirklar på spaning efter rov.

Man rodde inte ända upp till Malgomajsjöns slut vid Stalon där Kultsjön så småningom tömde sitt vatten och där den vidunderligt vackra Dimforsen erbjöd stora möjligheter till forellfiske. I stället girade man åt babord och drog upp båten vid Gäddbäckens utflöde i Malgomaj vid Gäddbäcksviken. Här hoppade man i land. Karlarna axlade sina näverkontar för att till fots ta sig fram över Gäddbäcksmorkan till den lilla sjön Vuollelite och senare förbi Gaskelite och Bielite, små sjöar som ligger i en dalsänka mellan Gitsfjället och Njakafjäll. Nu var man inne i de första fjälltrakterna.

Stigen mellan Gäddbäcksviken och Vuollelite kallas ännu i dag för ”Prästvägen”. Den utgörs av en stenig gångstig som slingrar sig fram över bergbackar och dalar, över myrar och gytjepölar där mygg och knott i surrande svärmar gjorde livet surt för de trötta vandringsmännen. Efter ungefär trefjärdedels mils vandring brukade Olof Ersson Lindahl och hans reskamrater göra halt och sätta sig för att vila under en stor tall, kallad Prästtallen. Kontarna öppnades och brännvinsflaskorna plockades fram för att resenärerna skulle få sig en styrketår till den fortsatta färden. Snart flammade en öppen eld av törved under den sotiga kaffepannan. Rök molnen från elden drev undan knottsvärmarna så att vandrarna för en stund fick ro för sina bevingade plågoandar. Men snart falnade glöden och det blev dags att axla kontarna på de värkande skuldrorna för att fortsätta färden. Efter ytterligare en stunds vandring passerade man Prästkällan vid Prästkälleberget mitt emot Grankullen, en kallkälla där prästen brukade släcka törsten i det klara, kalla källvattnet. Efter ännu ett marschpass pustade Olof och hans följeslagare ut vid en tall på en myrholme, innan man började den sista vandringen till stranden av Vuollelite.

Prästen och de män som följde honom hade att bära tunga bördor på sina ryggar under denna vandring. Särskilt var detta fallet på återvägen från Fatmomakke då kontarna var fyllda med hälsningsostar, ”Börästvuästa” vilka Olof Ersson Lindahl fått som gåva av samerna vid besöket på kapellplatsen. Varje same som var mån om sitt anseende måste nämligen förära prästen en dylik ost när han trädde in till denne i prästkammaren där uppe.

Vid stranden av Vuollelite mötte nya män med båtar som tog hand om sin präst. Över småsjöarna roddes man, över Vuollelite, över den lilla Kaskelite och över den långsträckt Bielite. Men mellan sjöarna var forsarna för svåra och man måste gå till fots. Vid slutet av Bielite passerade man Kultsjömorkan innan man nådde stranden av Kultjön. Men här saktade pastor Lindahl ned stegen för att njuta av det hänförande skådespel som utbreddes sig för hans ögon. Kultsjövattnet störtade sig i skummande kaskader ned över hundratals meter breda stenavsatser som fortsatte etappvis, avsats efter avsats med miljarder vattendroppar uppkastade i varje sprut, vid varje avsats, brytande solens strålar i spektrums alla färger, formande regnbåge efter regnbåge över de skummande vattenmassorna. Avbrutna av blanka lugnvatten och holjor kastade de sig ned för varje ny terrass, innan de under dånande dimkaskader störtade ut över det sista hopträngda passets stup, för att i moln av pärlande vattendroppar brytas mot Bielites vattenyta. Bakom allt detta virvlande och vitskummiga, kokande och sprutande, bubblande och sjudande vatten, där spakvattnens gröna ytor bröts mot uppstickande gula och röda

stenblock, höjde sig i fjärran Storfjällets snöskimrande hjässa i Marsfjällsmassivet med Kakkankaises beskuggade, blåskimrande stup en bit framför, allt omstrålat av den lappländska midsommarsolens intensiva ljus.

Olof Ersson Lindahl satte sig vid forskanten, tog av sig pjäxorna och lät fötterna svalkas av det kyliga smältvattnet, medan blickarna vilade över detta underbara landskap. Han andades in den friska luft som fjällvinden förde med sig och kände sig gripen av en befriande lyckokänsla, en känsla som varje vandrare upplever när fjällens avlägsna sagovärld öppnar sig för hans blickar.

Men det blev inte tid för långvariga drömmier. Färden måste gå vidare, ty vid Kultsjöstranden väntade nästa roddarlag för att hämta sin pastor. Det var några samer som redan satt och väntade på huk kring en eld nere vid stranden. När Olof Ersson kom fram och hade utbytt hälsningar, var det bara för honom att placera sig i akterstäv på den ytterligt lilla och flata samebåten, sammansydd av tågor, som snart av seniga och brunbrända samehänder med kraftiga årtag roddes fram över fjällsjöns kristallklara vatten i riktning mot kapellplatsen. Båten var så liten att Olof Ersson inte hade möjlighet att råta ut benen under hela den långa färden och den var så rank att han måste sitta stilla utan att göra den minsta rörelse för att den inte skulle vicka till och ta in vatten. Det kändes skönt när han slutligen kunde kliva ur båten vid stranden nedanför det lilla bönehuset, där menigheten redan hade samlats för att ta emot honom, och råta på de stelnade lemmarna.

Man kan inte förtänka pastor Lindahl att han, sedan han under åtskilliga timmar suttit hopkrupen i en dylik båt på Kultsjön, efter landstigningen på kapellplatsen, med tanke på den obekväma resan utbrast: ”I naken visies jih lierties ålma mahtieh tjakkaasjet samien biessieratnuon sissnie” vilket betyder: ”Ingen vis och lärd man kan sitta uti en samernas näverrya”.

Människorna hade redan samlats på kapellplatsen. Båtlast efter båtlast kom tungt roende med folk från Klimpfjäll, Saxnäs och alla de andra byarna i Kultsjöbygden. I många av båtarna lyste de samiska kläderna grant i solen, helgdagskläderna var på inför den stundande helgen. Andra kom vandrande över fjällen med ryggarna böjda under näverkontar eller sameryggsäckar av rött, garvat läder. Ur skorstenar och räppen (räppe=rököppningen i en kåta), från stugornas härdar och kåtornas arror (arran=härden i en kåta) virvlade röken i fjällvinden. Överallt var människor sysselsatta med att hugga ved och skära färskt björkris för att ersätta det gamla förtorkade fjolårsriset på kåtgolven. Matförråden skulle packas upp och tusen ting bestyras innan man fick tid att gå omkring till grannarna och utbyta hälsningar.

När Olof Ersson Lindahl nalkades stranden samlades alla nybyggare och samer nere vid stranden för att hälsa honom välkommen och hjälpa honom med packningen in i präststugan. Denna var redan försedd med friskt doftande björkris på golvet vars doft jagade ut unkenheten från den sedan förra helgen stängda timmerstugan. En sprakande eld av björkkubbar var redan tänd på de flata stenarna i den stora murade ugnen.

Det var vårhelg, det vill säga midsommar och den värmande solen stod på himlen praktiskt taget dygnet runt. Det rådde helgfrid. Björkskogens skira grönska lyste på fjällsidorna där smältvattnet droppade och samlade sig till rännilar och sprutande jockar. Runtom syntes högfjällens blånande massiv med bländvita snötytor och över allt detta den klarblå himlen. Luften ångade och dallrade i det intensiva solskenet. Kultsjön låg spegelblank och fjälldalens nästan tropiska grönska lyste mot de granna fjällblommorna. Det var purpurbräckans röda tuvor mellan fläckar av gul fjällviol och gullspira, mattor av krypljung översållad med små skära blommor, blommande lapsk alpros, de svenska fjällens rhododendron, samt här och var klungor av den högresta nordiska stormhatten med sina blålila blommor.

Samerna bar sina helgdagskläder med vackra, klara färger i rött och gult, blått och grönt. De gamla fina silversmyckena hade tagits fram, ärvda silverkragar, silverbälten och barmkläden. Det lyste och sprakade och blixtrade av färger i solen. En livlig kontrast mot nybyggarnas enkla kläder ofta i mörka färger, svart och grått.

Snart förkunnade de spröda tonerna från kapellklockan upphängd i ett träd att det var gudstjänsttid. Man samlades nu i det lilla timmerkapellet på Nassjöfjällets barrklädda sluttning där Olof Ersson predikade till ackompanjemang av bruset från forsarna i Ransarån, medan fjällvinden spelade mellan timmerstockarna i väggarna som var så illa hopfogade att gulspinkar, sparvar och andra småfåglar obehindrat flög ut och in i det lilla bönehuset under gudstjänsten.

(Förf. redovisning i det följande av bl. a. samernas forna religion stämmer på några punkter inte med vad man numera anser sig veta. Red.)

Menigheten bestod förutom av några svenska nybyggare huvudsakligen av samer som åtminstone till namnet lämnat sina fäders tro. Men till gagnet var förhållandet ett annat. På det heliga fjället Auronas kala hjässa, i norra delen av Sorsele socken, samlades ännu Vilhelminasamernas nåjder för att i det flammande skenet från elden på stenaltaret uppe på fjälltoppen till trolltrummornas monotona dunkande hembjuda sina renoffer åt Aija - åskguden - eller någon annan hedengud. Och i de vilda Stalonbergen, som bildar en i Malgomajsjön utskjutande halvö, härskade Stallogubben eller ”Stalloahtje” i sin djupa klippgrotta. Inte långt från själva kapellplatsen en dagsmarsch upp i Marsfjället fanns en känd offerplats mellan Risfjället och Borkafjället. Här reste sig en brant offerkulle vid stranden av den lilla Rissjön och i skydd av en från Risfjällets tvärbranta stup utskjutande stenhäll stod en träseite, en meterhög, människoliknande avgudabild gjord av en trädstam. Den vid seitens fot ständigt ökande högen av blodiga renhorn vittnade om vad som passerade under mörka höstnätter.

Genom fjällpassen tassade då små mörka gestalter med glidande steg ledande en renoxe eller vaja ned till offerkullen vid fjällsjön som lyste med den matta lystern av gammalt tenn i det sparsamma månljus som letade sig ned mellan de i höststormen på låg höjd framjagande molnen. Efter en stund flamar en eld under klippväggen vars utsprång och klyftor i det fladdrande skenet antar fantastiska förvridna proportioner. En guttural, jojokande sång tränger fram genom stormens dån mot bakgrunden av det monotona dunkandet på trolltrumman. Plötsligt överröstas den hesa jojknings av det skärande gälla dödsskriet från en renoxe. I eldskenet blixtrar ett knivblad till när den mörka gestalten framme vid altaret sänker sin höjda arm och begraver kniven i det dödsskrämda djurets hals. I nästa ögonblick sprutar blodet ångande varmt över altarets flata stenar. Medan jojknings tonar ut i ett vilt crescendo sjunker renen skälvande ihop vid seitens fot. En sista ryckning genomilar de gracila lemmarna. Ytterligare några knivsnitt, renblod och fett stryks över seiten av den blotande samens . . . och offret är fullbordat.

Det skadade inte att stå på god fot även med de gamla gudarna och som regel förenades nog resorna till kapellplatsen med ett besök vid offerkullen.

Längs fjällhedarnas upptrampade stigar har samerna färdats i hundratals år. Runt Gakkankaise, Ainantjack och Sauto har de getat sina renhjordar. I varje fjäll har de haft sina offerlavar och seitar av sten eller trä. Vädrers makter stod dem nära och i årets kretsgång levde de med som markens djur och himmelens fåglar. Jorden som uppbar dem, rymden som välvde sig över deras huvuden, än med värmande solsken, än skakad av naturkrafternas stormande raseri - vår, sommar, höst och vinter - allt var dem nära och i allt lade de in skapande makter och heliga väsen.

Sina gudar hade de indelat i fyra slag, de överhimmelska gudarna ovan stjärnorna, himmelens och luftens gudar i de lägre regionerna, de jordiska gudarna och de underjordiska. ”Radien - Attje” som hade rest sin kåta bland de översta stjärnorna och vars makt sträckte sig över allting. Hora-Galle som man bävade inför var åskans gudom. Piegga-Galle som var vindens herre. Alla måste de någon gång få sina bilder bestrukna med renblod och renfett.

Sin mest hängivna dyrkan ägnade samerna åt solen. Det var den som vid vårtid jagade bort mörkret och smälte snödrivorna. I alla sammanhang intog solen och soldyrkan en betydande plats. På trolltrummans mitt var också dess bild skarpt och noggrant avritad. Till Peive, solens härskare, ägnades midsommarbloten. Ett altare hade byggts upp intill kåtan. Som offerdjur valdes en ung vaja och helst ett djur vars päls var vit. Vajan stacks ner och åts upp till gudens ära, varpå blotmannen samlade ihop benen efter vajan och lade dem jämte mule, öron, hjärta, lungor och könsdelar samt ett stycke kött från varje lem i ett kärl. Seitarna på altaret fick sin del, varefter återstoden grävdes ner i jorden och med blod ritade man ett kors på de knotiga fjällbjörkarnas stammar. Detta var midsommarblotet, den vita vajans blot, vilket skedde som en tacksägelse och bön till solen som vid denna tid lyste nästan dygnet runt.

I äldre tider var jakten ett av samernas viktigaste näringsfång och skogarna vimlade då av villebråd. Jagandet var förbundet med många religiösa riter och kulhandlingar. Jakten var utpräglad männens arbete, kvinnorna fick inte ens tillträde till jaktredskapen. När männen gick ut på jakt eller återkom därifrån kunde de inte gå in i kåtan genom samma dörr som kvinnorna.

På grund av denna vidskepelse var det många ting att iaktta före en jakt. Vissa dagar var olycksdagar, speciellt S:t Markus dag och S:t Klemens dag. Då dög det inte att dra ut på jaktstigen. Före en större jakt måste man även rådfråga sametrumman om gudamakterna var gynnsamt stämde. På en del håll hängde man upp en yxa med ett band vid kåtastången och allt eftersom yxskafet svängde runt och till slut stannade visade det den gynnsammaste jaktriktningen. Dessutom fick man, som nyss nämnts, inte använda den vanliga dörren till kåtan utan måste gå in genom bakdörren.

Mindre djur jagade man med båge och pil, större med spjut och bössa. Olika slags giller användes, särskilt flake, uppgillrade trästockar som trillade ned över det djur som skulle fångas. Även fallgropar var i bruk vid jakt.

Ekorre, mård och smådjur med dyrbara skinn sköts med trubbiga pilar för att inte skada skinnen. Hare snarades och räv fångades i grop liksom även varg som dock oftast fälldes med bössa eller dödades med spjut.

Inget djur jagades emellertid med sådan iver som björn och vildren som i gamla tider fanns rikligt i lappmarkerna. På höstarna under brunsttiden kopplade man vajor som lockbete i skogen för att locka de brunstiga tjurarna inom skotthåll för de lurande skyttarna. På våarna när vildrenen hade svårt att komma undan i den lösa snön, rände samerna efter dem på skidor för att döda dem. Ett annat fångstsätt var att bygga milslånga stängsel av hopfogade grenar, ungefär som böndernas gärdesgårdar. Från båda sidor löpte dessa stängsel fram mot en öppning med en grävd grop. Renarna hetsades fram mot stängslen och rusade ut mot öppningen för att huvudstupa falla i fångstgropen.

Den allra viktigaste jakten var emellertid björnjakten, förbunden med många kultseder och mycken vidskepelse.

På hösten utforskade man den plats där björnen hade gått i ide. Den same som hade funnit idet ”ringade” det genom att skida runt det i cirkel tre gånger. Glädjestrålade inbjöd han sedan släkt och vänner till jakten som till ett stort gästabad.

I mars och april, när skaren bar och skidorna bäst kunde användas, samlades man till jakten. Först måste emellertid trolltrumman rådfrågas. Om svaret var gynnsamt satte jaktsällskapet i gång. Ledaren var den same som hade funnit idet. Han skulle gå främst. Han hade inga andra vapen än en käpp med en mässingsring. Mässingsringen var ett viktigt kultföremål, speciellt i samband med björnjakt. Närmast efter honom kom trumslagaren, sedan den som skulle skjuta första skottet och därefter de övriga i särskild ordning, allt efter vars och ens uppgift vid björnens dödande. En skulle koka köttet, en skulle dela det, en skulle samla ved, en bära fram vatten och så vidare.

Idet anfölls oförskräckt med björnspjut och bössor och när björnen hade kommit ut ur idet och dödats uppstämde en segersång, varefter den döda björnen piskades med spön och ris. Sedan lades han på en släde och forslades hem med hjälp av en ren till den kåta där köttet skulle ätas. Jaktsällskapet följde efter sjungande en annan sång. Under tiden hade jägarnas hustrur samlats för att avvakta männens ankomst. När dessa närmade sig, började de en ny sång, där de bad hustrurna tugga albark och spotta saften i ansiktet på dem. När den dödade björnen förts till den kåta där den skulle anrättas, begav sig männen till sina kåtor där de mottogs av sina hustrur på detta sätt. Genom tuggningen av albarken bildades en röd färg, nästan som mönja, och med den röda saliven spottade de männen i ansiktet för att det skulle se ut som om de var bestänkta med björnblod efter jakten - ett tecken på en modig kamp. När mannen trädde in genom kåtans bakdörr kikade kvinnan på honom genom en mässingsring och spottade honom sedan i ansiktet. Ofta reste man två kåtor, en för männen, dit björnen fördes för att flås, delas i stycken och kokas och en för kvinnorna dit männen efter björnens hemforsling kom för att hålla gästabad. Efter gästabadets slut begav sig männen till den andra kåtan där de efter björnens tillredning höll ett gästabad för sig själva. Att männen avlägsnade sig från kvinnokåtan berodde också på att ingen av dem som hade deltagit i jakten fick ligga hos sin hustru på tre dygn.

Av björnen var det särskilt tre delar som tillvaratogs, köttet, istret och blodet. Kokningen skedde i kittlar och allt fett som flöt upp skummades av och samlades i träkärl på vilka var fästade en mässingsplåt för varje kokad björn. Under kokningen satt deltagarna runt elden i samma ordning som de hade intagit under jakten. När köttet var kokat delades det mellan männen och man lade åt sidan det som kvinnorna skulle få vilket sedan av två samer bars till kvinnokåtan. Björnens bakdel och skinkorna var emellertid förbehållna männen. Sedan köttet hade förtärs grävdes benen ner i jorden varefter björnskinnet hängdes upp på en stubbe och kvinnorna fick med förbundna ögon skjuta till måls på det med båge och pil. Den hustru som först träffade skinnet ansågs ge sin man ett förebud att han vid nästa jakt skulle ta en björn före de andra. Sedan tre dagar hade gått och efter diverse ceremonier fick männen sedan återvända till sina hustrur.

Att döda en björn var ett av de ärofullaste dåd en same kunde utföra. Med ränder broderade av tenntråd brukade han på mössan eller på andra ställen på klädnaden eller på bössan utmärka hur många björnar han hade dödat.

Vid flera tillfällen har mässingsringar och mässingsbeslag nämnts i samband med björnjakten. Metallen mässing hade inom samekulturen stor användning i magiskt ceremoniella sammanhang, både i samband med de samiska trolltrumorna och inte minst vid björnjakten och den därtill hörande festmåltiden.

Från Västerbottens lappmarker berättas att huvudmannen, som skulle fånga björnen, av kvinnorna pryddes med mässingsringar. I gropen där björnens ben grävdes ner lades mässingsringar. Mässingsringen var en amulett av stor betydelse. Ett nyfött gossebarn fick en sådan ring i faddergåva. Den fästes i bältet där mässingsringen även kunde antyda platsen för fästande av knivslidan. Både Olof Ersson Lindahl och hans son "Björn-Olle" åtnjöt stor aktning bland samerna för sina bedrifter som björnjägare. Det är i full överensstämmelse med den samiska traditionen att Björn-Olles son Carl Lindahl erhöll en jaktkniv med livrem som var sammanfogad med mässingssköldar och ett sirat mässingslås.

Förhållandet mellan samerna och nybyggarna var vid denna tid ofta ganska spänt. Samefolket såg sin frihet och sina urgamla rättigheter kringskurna genom de i ödemarken allt längre framträngande nybyggarna. Dessa i sin tur fick sina höstackar uppätta och stängsel rivna av de kringströvande renhjordarna. Den ena oförrätten gav den andra och en vacker dag var en regelrätt blodsfejd i gång.

Nybyggaren kunde plötsligt hitta sin bästa mjölkko ute på myren med buken utspänd som en ballong och vridande sig i förfärliga plågor. När djuret slaktades visade det sig att hon hade fått i sig en "trollkula" som någon hämndgirig same hade lagt ut på betesmarken. Trollkulorna tillverkades av fjäderfan som böjts ihop så att spetsarna kom intill varandra varefter de bakades in i en kula av renfett. Svalde ett djur eller en människa en sådan trollkula smälte renfettet när kulan kom ned i tarmkanalen. Fjäderfanet spändes ut och stack hål på inälvorna varefter så småningom döden följde under svåra plågor.

En annan gång kunde samnen komma upp till sin renjord på fjället och finna att ett verkligt blodbad ägt rum bland djuren. Den skyldige var då någon nybyggare som på detta olagliga sätt hade kompletterat sitt köttförråd.

Tvisterna utmynnade ofta i långvariga fejder med nedbrända gårdar och dråp som resultat. Att konstatera orsaken till att en man kommit bort uppe i de öde fjällmassiven var inte lätt. Förövaren av dådet gick därför som regel fri från den bestraffande rättvisan. Ekot av ett bösskott hade snart tonat bort. Den eviga snön bredde snabbt ett skyddande täcke över vad som hade skett. Skulle snön smälta bort under varma somrar fullbordade fjällens rovdjur förintelsen av vad som eventuellt kunde återstå efter den utspelade tragedin.

Samerna var i gamla tider fruktade av nybyggarna för sin trolldomskunnighet och spåkonst om vilket många sägner fortlever.

Under Olof Ersson Lindahls tid som prost i Åsele skulle ting hållas på kyrkoplatsen och häradshövdingen väntades från Lycksele. Tingsmenigheten stod utanför huset där tinget skulle hållas och väntade, men ingen häradshövding uppenbarade sig. En Åselebo sade då till en spåkunnig same som också stod bland menigheten: "Tag reda på du, var häradshövdingen är", men samnen genmålde: "Jag har ingen trolltrumma". Trosvissa men fåkunniga missionärer hade ju sedan länge försökt frånta samerna dessa redskap med anor från uråldrig asatro. Till sist erinrade han sig dock att det fanns en sådan gömd i byn som han skulle hämta. Efter mycket trugande lät samnen övertala sig att använda trumman för den önskade spådomen, men förbehöll sig att få vara ensam i kyrkstugan och få låsa dörren. Några pojkar klättrade emellertid upp för väggen för att se efter samnens förehavanden. Denne satt på golvet och rörde trumpinnarna allt hastigare mot den gamla nåjdrumman skinn, tills han plötsligen föll som död ned på golvet. Efter en stund vaknade han till och kom ut till tingsmenigheten blek med förvirrat utseende och håret hängande i orediga testar. "Det är ingen fara med häradshövdingen" sade han, "han har kört vilse mot Fredrika och fastnat i en snödriva. Han är nog här om ett par timmar". Om ett par timmar kom mycket riktigt häradshövdingen körande, men då han passerade den församlade menigheten och fick se samnen utbrast han: "Är du här? Var det inte du som hjälpte upp mig ur snödrivan vid Fredrika?"

En bonde i Åsele berättade en gång att han hade kommit osams med en same som blev ursinnig men inte vågade gå handgripligt till våga mot bonden som var stor och stark. Samnen använde då sin "samestyrka", han stynnade, föll på golvet och låg som livlös. Men då kände bonden att han också höll på att förlora medvetandet och för att rädda sig kastade han in samnen i den öppna spisen där elden ännu brann. Samnen svedde hår och skägg, kvicknade till och sade till bonden: "Om du inte hade gjort det där, hade du inte stått där nu". En variant på detta tema är när prosten Lindahls dotterson, länsman Hellgren, stod inför en same i samma situation. Länsman Hellgren som kände sina samer tog resolut ett kol ur spisen och brände samnen som kvicknade till och sade: "Jag märker att du har en starkare spådomsgåva än jag".

I allmänhet var dock förhållandet mellan nomaderna och nybyggarna gott, inte minst gällde detta i förhållande till släkten Lindahl. Alla var ju beroende av varandra i ödebygderna. Nybyggarna hade ofta sina renar inhysta hos samerna som skötte dem och gamla samer togs ofta omhand av nybyggarna. Innan nybyggarna hade kommit dit upp, hade de gamla samerna det ofta svårt. Många gånger blev de för svaga för strapaserna och gick under på

de långa färderna. Överlevde de fanns två olika dödssätt att välja på, sedvänjor som pekar tillbaka på den gamla asakulten bland våra förfäder, nämligen ”renskjuts” och ”kallbad”. I det första fallet bands den gamle samnen fast i en ackja, renen spändes för och hela ekipaget drevs upp på ett fjäll och ut över en brant stupande fjällvägg . . . forntidens ättestupa eller också höggs en vak upp i isen på en sjö och den gamle sänktes med fastbundna händer ned i vaken. Inte minst kristendomen och prästerna införde humanare seder som mildrade de gammaldags barbariska brukna.

Vid bönhelgerna i Fatmomakke förkunnades inte bara Guds ord. Även representanterna för den världsliga rättvisan hade sitt att säga till den församlade menigheten. I den lilla primitiva timmerstugan vid sjöstranden där endast en timmerstock på golvet markerade gränsen till sängplatsen med dess granris eller lövbädd, logerade därför prästen ofta tillsammans med länsman i socknen. Prästen mottogs alltid av samerna med stor kärlek och tillgivenhet och man visade honom den största vördnad och obegränsat förtroende. Till kronolänsman och andra administrativa tjänstemän, som ibland medföljde till kapellplatsen, vände sig samerna visserligen i varjehanda angelägenheter. Men av den tillgivenhet som kom prästen till del fanns ingenting till övers för dem. De kallades också av samefolket med den föga aktningvärda beteckningen ”kronsepekeh”, kronvargarna. Vargen var ju sedan gammalt samernas dödsfiende.

Om ett besök på kapellplatsen Fatmomakke år 1817 tillsammans med Olof Ersson Lindahl berättade länsmannen Erik Holmström från Lycksele:

” . . . författaren år 1817 var i ett allmänt ärende förordnad att besöka fjellkapellet Fatmomakke i sistnämnde socken, inträffade ock der när en Bönedag under sommaren skulle firas, samt inkvarterades jemte tvenne Prester i en kåta eller koja, hvilken der får passera som Prestgård.

Lapp-allmogen samlades Lördagsaftonen temligen talrikt. Många syntes redan vid ankomsten vara druckna, och de som ej var så, blefvo det snart. Hela påföljande natten hördes tjut, skrik och slagsmål. Att gå ut hade varit farligt, och dessutom var det göra nog att försvara ingången till vår koja, der författarens stadiga och sega rönkäpp under natten förnöttes på de inträngande våldsverkarnas ludna ryggar. Söndagsmorgonen måste man likväl ut, då en mycket stor koja (ett stycke från vårt herrberge) hvarest minst hälften af lapparne varit inqvarterade, fanns vara nedrifven, och tillbehören kastade omkring på gräsvallen. Det ringdes, det vill på detta ställe säga, att klockaren ropade, att man skulle gå i kyrkan; Pastor predikade ottesången.

Hans adjunkt och författaren patrullerade kring gräsvallen och närmast skogen, samt funno flera sofvande lappar hvilande efter nattens strapatser. Att en eller flera ankare brännvin förtärdes på detta ställe inom ett dygn är säkert, men att få reda på hvarest lagret fanns var omöjligt.

Wilda skogen var här källare. Blott små portioner hemtades efterhand af fyllhundarnas hantlangare, och att för fylleri tilltala en hel allmoge, hvaribland knappast barnen äro nycktra, är omöjligt eller åtminstone alltför besvärligt. Detta förhållande har också ej blifvit obemärkt af Länsstyrelsen, som sträckt sin kända vaksamhet äfven till omnämnda näste, till följe hvaraf vederbörande Länsman tid efter annan blifvit anbefalld att på böndagarne vara närvarande vid Fatmomakke”

Ett par år efter Olof Ersson Lindahls förflyttning från Vilhelmina besöktes kyrkbyn av professor Zetterstedt som gav en skildring av platsens utseende:

”Jordgrunden för Vilhelmina Prestgårdsbyggnader är, oaktadt dess betydliga höjd öfver stranden, likväl ganska sumpig och vattenrik, hvilket härleder sig af flera källdrag från än högre belägna skogstrakter och myror. Heraf kommer ock, att Prestbordets ganska betydliga åkrar, som i öfrigt äro mycket väl odlade, endast under torra somrar gifva bättre skörd. I nuvarande våtar fruktade man att den skulle blifva svag eller blott medelmåttig, ehuru både Råg och Korn af regnet hittills ej tycktes hafva tagit någon skada.

I Kyrkobyen bor ingen mer än Pastor, Klockare och 2:ne Nybyggare. Prestgården är ny och väl bygd. Den har ett rödmålat envånings trähus, inredt med sex rum. Den gamla Prestgårdsbyggnaden står ännu kvar i grannskapet, förfallen men begagnas som bagarestuga, wäfkammare o.s.v. För öfrigt äro på gården bodar och nödiga uthus.

Den rödmålade korskyrkan med sin stapel, uppsatt straxt bredvid men likväl utom inhägnaden, ligger några bösseskott från Prestgården. Vägen däremellan är bred och rak stig, tvert genom en sädesåker.

Detta syntes mig vara en bättre väckelse än då vägen åt Herrans tempel går öfver en torr sandhed, såsom vid Stensele.

Kyrkan uppbyggdes 1785 till öfra taket och blef färdig 1794. Då den blott rymmer 2 á 300 personer är den i synnerhet under högtider, då den talrikare besökes, alldeles otillräcklig för den nuvarande folkmängden. Den är i alla fall dåligt och illa grundad, uppförd och inrättad. Det synes därför vara nödigt, att med första företaga ny kyrkobyggnad, i synnerhet som den nuvarande kyrkan hvarken genom reparationer eller någon slags utvidgning torde kunna göras för ändamålet tillräcklig.

Predikstolen lutar till sitt fall. Jemte det att bänkarna äro dåliga, stå de för långt ifrån hvarandra. Under det låga taket kan ingen läktare byggas. Altardisken rymmer på sin höjd 18 Kommunikanter. I Sakristian finnes knappt rum för mer än en person. För öfrigt äger kyrkan sin Kalk och Pathén af silfver, samt en ny vacker Messhake af svart sammet prydd med silfvergaloner. I Klockstapeln hänga 2:ne gjutna Malmklockor. Den större vars diameter är 5½ quarter, väger 2:ne Skeppund.

Nedanför kyrkan i sydost på den långsluttande Volgsjöstranden ligga en mängd Kyrkostugor i flera rader. De äro omkring 40 stycken, välbyggda, omålade trähus. De förmögnare hafva i dessa hus inredt sig ordentliga boningsrum med spisar och höga fönster. Man träffar i ett sådant rum till och med en större spegel, skåp och chifonier. Nu var dörrarna lästa, och luckorna skrufvade för fönstren. Men högtidsaftnarne samlas folket från sina aflägsset belägna hemman uti kyrkobyn och på platsen är då et lif och rörelse, som i en liten stad”.

Den 1 maj 1828 lämnade pastor Lindahl med sin familj Vilhelmina för att anträda den besvärliga resan på obanade stigar över Stöttingfjäll för att tillträda kyrkoherdetjänsten i sin fars gamla församling Lycksele. Men redan samma år i november utnämndes han till kyrkoherde i Åsele, en tjänst som han tillträdde först den 1 maj 1830. Där skulle han stanna till sin död.

Den förut nämnde professor Zetterstedt fortsatte sin nyssnämnda resa från Vilhelmina utmed Ångermanälven till Åsele. Han inkvarterades där i prästgården hos kyrkoherde Lindahl som då hade varit bosatt på platsen i två år. Sitt besök skildrade han med följande rader:

”Ändtligen upphörde forsarne och vi rodde i mil efter den spaka elfven. Man kallar detta sel Torfsele, efter det på södra stranden belägna lilla nybygge med enda åboen Daniel Persson. Det syntes ännu en byggnad till, men man sade, att den var Pastor Lindahls fäbodvista. En upphunnen fors tvingade oss åter stiga i land och vandra över det en fjerdingväg långa edet, men vädret var behagligt och vägen jemn och bred. Framkomne till stranden sågo vi Åsele Kyrkoby på ¼ mils afstånd. Båtar lågo ferdige, som förde oss dit och redan kl. ½ 3 e.m. sutto vi på den granna Prestgårdssalen.

I den bugt, som Ångermanelfven här formerar omkring ett stort näs, ligger Åsele Kyrkoby. Den är en av de äldsta i Lappmarken. Redan i Carl XI:s tid blef Åsele Lappmark bebodd, och genom denne Konungs förordnande d. 27 sept 1673 tillades hvar och en, som ville i denna Lappmark sig nedersätta, vissa friheter och förmåner, hvarpå ytterligare stadsfästelse gafs af Rikens Ständer på Riksdagen 1720. Men ännu var Åsele blott en kapellförsamling under Anundsjö i Ångermanland. Först i slutet af 1700-talet kom Åsele att utgöra ett eget pastorat, hvilket under Gustaf IV Adolfs regering, i den ryktbara Nordins tid, blef deladt i fyra, som nu räknas, neml. Åsele, Fredrika, Dorothea och Vilhelmina.

Åsele kyrka uppbyggdes samma år som Westphaliska freden blef avslutad. Kyrkobyn är vidsträckt och de 40 till 50 husen, som derpå äro uppförde, ge byn anseende af en liten stad. Några af dessa hus hafva 2:ne våningar. De flesta äro nya och intet enda rödmåladt. Men gatorna äro öde och alla husen tomma, och det är icke en gång ägarne tillåtet att bo der, utom om helgdagarna och under marknadstider. Socknebor, som kanske eljest aldrig få råka hvarandra, på hela tio till tolv mil utspidda, sammanträffa här åtminstone högtidsdagarne, och i sina kyrkobystugor och under templets tak erinra de sig att de tillhöra en och samma församling.

Prestgården ligger närmre stranden. Den är gammal och förfallen. Församlingen har redan beslutat att uppföra en ny, och platsen dertill är utsedd, men Pastor som ansett att en sådan flyttning medföra för honom större olägenheter, dem han gerna vill undvika, har lagt sig emot den tillernade byggnadens uppförande och nöjer sig tillsvidare med den han nu bebor. Deruti äro likväl blott 4 rum och kök, och han torde derföre sakna nödigt utrymme för sig och en talrik familj. I kyrkoherden Lindahls ägo märktes husets bristfälligheter föga, ty han har uppputsat byggnaden utanpå och väl möblerat rummen.

Ungefär 100 alnar från Prestgården på en plan nära elfven är Kyrkan belägen. Omkring henne är ett simpelt staket af spjälor. Klockstapeln med sina 2:ne klockor, står strax utom inhägnaden. På plats byggdes 1648 församlingens första kyrka. . . . jemt hundrade år derefter, eller 1748, nedrefs den gamla och uppfördes en ny, hvilken sedermera 1780 utvidgades och ombygdes till dess nuvarande storlek och beskaffenhet. Hon är bygd af trä i oval form, med korsvirke. Dess längd är 41 alnar och dess bredd 16½ dito, i midten både in- och utvändigt brädbeslagen. Det spånlagda taket är mycket sluttande, efter den tidens bruk. På hvardera änden af taket står ett kors och midt på en konisk figur med flagga. På kyrkans södra sida äro 3:ne fönster, på den norra 2:ne samt ett på hvardera ändan.

Utansida är kyrkan rödfärgad med hvita lister omkring fönstren, och invändigt äro både väggar och tak vitmenade. Undertaket består av fyra konvexa avdelningar . . . Alla bänkar ner i kyrkan är blåmålade. Spegelne på bänkdörrarne äro marmorerade. Utskärningar på båda sidor om altarfönstret äro dels blåmålade, dels förgylde liksom predikstolen.

I öster om kyrkan och ett litet stycke derifrån ligger skolhuset. I nordvest om Prestgården bor Kyrkoherden Lindahls måg, M. Hultin, som är Pastors adjunkt samt något längre derifrån, Länsman P.O. Grönlund hvar och en af dem i sin särskilda gård.

Inom den vidsträckta byns område äro flera förträffliga åkrar. I synnerhet utmärka sig prestebordets såsom väl skötte. Denna regniga sommar var också ett bördigt år för Åsele sandjord. När torrka inträffar får byn missväxt. Kyrkoherden Lindahl hoppades att han i år, om frost icke kommer i förtid, skulle få skörda 9 tunnor Råg efter den halftunna han utsått. Rågen stod nu i blomma och var ovanligt hög. Vi mätte några strån som hade 3 alnars höjd.

Vi uppehöll oss endast 2:ne dagar i Åsele. Det tycktes vara ett kort nog vistande på en Prestgård, der man får ett så elegant boningsrum och blir så artigt bemött, som hos Kyrkoherden Lindahl. Han mottog oss på ett förekommande sätt, och ådagalade äfven sedermera, att han är en ganska god värd. Det är också lättare för honom att vara det, då han i ett sådant bemötande biträdes af en lika välmenande Fru. Men ett väl serveradt bord och dertill en butelj vin af bäste slaget, kan likväl icke ensamt vara tillräcklig vinst för den, som företagit sig en resa från Skåne till Lappmarken, i ändamål att på hvarje besökt ställe i Norden förskaffa sig kännedom om landets beskaffenhet och om dess närmaste naturalster. Jag står i mycken förbindelse till Kyrkoherden Lindahl för den fägnad och gästfrihet jag åtnjutit i hans hus. Men jag har att tacka Länsman P.O. Grönlund och f.d. skolmästaren C.F. Alenii meddelade upplysningar, för en stor del af de anteckningar, jag här kunnat göra om Åsele.

. . . . Kl. precis 9 f. m. gick vi åtföljde av Pastorn och Fruen utför den branta Prestgårdsbacken till bryggan. Derifrån rodde vi tver öfver elfven. Uppkomne på stranden sågo vi ännu den svarta rocken och den hvita klädningen på andra sidan samt handen, som viftade sitt afsked”.

Prästgården var, som den långväga resenären påpekade, väl liten för det stora hushållet, även om flera av barnen nu började lämna fädernehemmet. Inte förrän år 1841 kunde församlingsborna förmås att bekosta uppförandet av en ny prästgårdsbyggnad. I sockenstämmoprotokoll av den 30 maj 1841, samma år som äldste sonen Olof återkom från Jokkmokk för att tjänstgöra som pastorsadjunkt under fadern, antecknas att man sammanträtt:

”för att besluta om uppförandet af en ny Prestgårds Mannebyggnad och fähus, som skulle uppföras å den så kallade Nybruks backe, hwarvid de stadgades för följande, att Mannbyggningen skulle å utsynade tomt uppföras 33 alnar lång, 20 alnar inom knutarne och så inrättad, att den kommer att bestå af 3 kamrar på ena änden, en sal ett kök en barnkammare samt ett skafferier innanföre köket. Höjden göres så tillräcklig att vindfönster kunna anbringas”.

Den nya prästgården uppfördes år 1843 och står där ännu i dag.

En annan resenär, Kalmarläkaren J. Engström, som år 1834 var gäst i prästgården, skriver om besöket hos familjen Lindahl följande:

”Det var särdeles vackert väder då jag på söndagseftermiddagen steg ombord vid Åselestranden och lemnade mitt värdfolk i Prestgården. Jag hade här som i Lycksele i Jokkmokk och Qvickjokk funnit mera godhet, välvilja och humanistisk bildning, än jag kunnat drömma om uti trakter, hvilka ligga så djupt uppe i de vilda skogarne som dessa, och till hvilka ställen utom Lycksele ej finnes körväg på flere

mils afstånd. Likväl få presterna och kronobetjeningen, med undantag af dem i Qvickjokk, hvarannan vecka sin post ifrån kustlandet, och hvarjehanda mindre angelägenheter skickas och hemtas med den. De få äfven tidningar dessa litteraturens förelöpare och följa derigenom bra nog med sin tid”.

Vägförbindelserna var, som doktor Engström anmärkte, synnerligen dåliga. Först år 1872 fick Åsele vägförbindelse med det jämförelsevis närbelägna Vilhelmina.

Att sörlänningen och stadsmänniskan doktor Engström blev förvånad över den grad av humanistisk bildning han konfronterades med i det avlägset belägna prästhemmet långt uppe i Västerbottens lappmarker är fullt förståeligt. Att fjärran från civilisationen i gängse mening möta det bibliotek som här hade samlats måste ha gjort ett imponerande intryck på den långväga resenären. Filosofiska skrifter på latin och grekiska vid sidan av religiös och kyrklig litteratur, alla böcker noggrant numrerade och registrerade. Ännu finns i familjens ägo bland andra arveböcker en liten utsökt klenod inbunden i vit pergament, en upplaga av Senecas filosofi utgiven av Erasmus Rotterdamus, tryckt i Tyskland år 1647, med ett utsökt kopparstick som titelblad. Boken är tydligen en gåva av hans företrädare i Åsele, kyrkoherden Aron Sollén, med hans namnteckning från 1792. Att Senecas filosofi hade studerats flitigt av bokens olika ägare framgår av de mängder av kommentarer på latin som de båda hade infört i boken.

Under besöket i prästgården hade tydligen den gode doktorn blivit smått förälskad i en av kyrkoherden Lindahls döttrar, Carolina, som han beskrev i hänförda ordalag:

”Det fanns nemligen i Åsele en riktig sötunge, ett naturens barn, med ett ädelt, allvarligt ansikte, en hög och furstlig panna, ett par rena, mörkblå ögon och en mun, som var skapad endast för Guds englar, och därför kunde jag ej mer än få drömma om dens sällhet, som blef den lycklige i Linas himmel. Jag såg henne mycket gärna, den lilla ädlingen i vildmarken, och jag skulle vilja anmärka som en brist uti adelsmatrikeln, att hennes namn der ej finnes, om jag ej visste att det står tecknat i paradisdelen hos vår Herre.

Snart kom jag som väl var ifrån hennes blickars våld, nedåt forsarne i Ångermanelfven, kom ned i lifvets tummel, i andra ödemarker, men Linas bild står bland många andras i mitt minne som en älskelig och i sanning välboren flicka, hvilken ehuru född och uppfostrad i Lappland skulle pryda rätt mången salong i Stockholm”.

(Detta är ett märkligt uttalande om det nu gäller Carolina, född 1807-01-26, som vid Engströms besök år 1834 alltså var 27 år gammal och gift med Ingmar Jonas Aron Sollén. Hon hade då med honom sonen Oskar Aron född 1830-07-01.

Gäller inte uttalandet i stället Lovisa Ulrika, född 1816 och alltså 18 år gammal vid Engströms besök?? Eller möjligen hennes syster Anna Amalia född 1814? Red.)

I övrigt uttalade sig doktor Engström mycket kritiskt om innevånarna i Åsele. Den 23 augusti bevistade han en s.k. stor gudstjänst i Åsele:

”Sådant sker blott hvarannan söndag i hela Lappland, der församlingens innevånare bo alltför aflägsset att hvarje helgdag kunna infinna sig. Många ha tio mils kyrkoväg och mängden får åtminstone färdas tre till fyra mil, öfver sjöar och moras, för att hvar fjortonde dag få en dufven sup och en vattinig predikan. Dessemellan är liten tienst, hvarvid några böner läsas och ett par psalmer sjungas. Det är väl kort nog men ofta bättre och uppbyggligare än de andaktslösa predikstolarnes långa oqväden....

. . . . i Åsele var nattvardsgång, och jag märkte med harm och ledsnad, att den odrägliga seden af rang vid Guds bord inträngt äfven här i de djupa skogarne. Ortens primater kommunicerade först och ensamma. Derefter följde noblessen, förstas bland allmogen, männerna först och qvinnorna sedan och allra sist kommo de Lappska vallhjon, som vaktade de rikares hjordar. Dessa flickor var klädda i sina högtidsdräkter, en hvit, svart eller röd kjol, ett slags blouse, som fästades kring lifvet med ett spänne af tenn eller silfver. Denna kjol satt mycket bättre och gaf flickorna en skönare växt och ett nättare utseende en den svenska allmogens quasiförnäma dräkter, som var illa sydda och buros otympligt af sina ägare, hvilka trängdes och knuffades i kyrkan, som vid ett marknadsstånd. . . .

. . . . Då jag sedan på kyrkovallen såg alla Lappflickorna i hvita, röda och svarta lifdräkter med hvita broderier, svarta skor och kulörta strumpor samt röda mössor, under hvilka det mörka håret flöt fram i

tvenne långa flåtor, såg deras lätta gång och den elastiska hållningen hos dessa vildmarkens gazeller, då harmades jag deröfver, att deras ansigtsbildning var Lappsk, d.v.s. triangulär och knotig och kantig som ett fjellberg. Dock, det må vara, ty en vacker figur och en ädel hållning äro fördelar som stundom uppväga ett vackert ansigte.

I jemmforelse med dessa Lappqvinnor var Svenskarna illa klädda, lunsiga och tungrodda. Deras rörelser gick alldeles ur takt, och deras blickar sade: ”Misskundelige Gud, låt nådens sol opprinna”. - Hvilka jämmerlänningar! - Och deras befrackade männer se’n. - Dessas brådskande och sjelfsvåldiga slänggång ur templet, och deras fullkomliga brist på hållning gjorde att de sköto rygg som jagade uttrar, och kilade åstad utåt kyrkovallen, liksom de innerligen längtade efter brännvinsflaskan och fåbodarne. De snipiga frackskörten på dessa ortens magnater piskade mången liten stackare omkring näsan”.

Det var ord och inga visor, men avspeglade också de svåra problematiska förhållanden som började beröra Åsele där den så kallade civilisationen och därmed även köpenskapen började göra sig breda. Marknaderna i Åsele som hölls två gånger årligen, den ena i början av januari och den andra under förra hälften av mars vid vilka

”Handlande från Hernösand med sina kramslädar besöka stället för att, som det synes, lemna allmogen ett allmännare tillfälle till lyx och fåfänga. Dessa handelsresor äro också mycket mera öfverflödiga, som allmogen härstädes likt Ångermanlänningen handlar sjelf, reser till nedra socknarne och icke sällan till hufvudstaden, anskaffar nödvändighetsvaror och än mera lyxartiklar. Genom dessa åtgärder äro väl en del af ortens produkter i pris högt oppdrifna, äfvensom några få otroligt riktat sig på sin skojarhandel, men mängden af folket är hos dessa skuldskrifna”.

Det moderna affärsväsendet med allt vad detta innebar av utsugning och bedrägeri, av bolagsvälde och uppskörning av folket i allmänhet hade gjort sitt inträde även i Lappmarken. De som körde med varor söderut till marknaderna i storstäderna, kallades sörkörare. Sörkörare och skojarare var synonyma begrepp i Lappmarken.

Det var under en svår brytningstid Olof Lindahl hade att leda sin församling och han ledde den med allvar och kraft. En Haramunt-Lindahl eller Haramunt-Olle, hans vedernamn i församlingen då han var något harmynt, åtnjöt också allmänt anseende bland sina församlingsbor, en aktning som även hans ämbetsbröder och konsistorium hyste och vilket föranledde hans utnämning till honorarieprost år 1840. Han var då i sin fulla mannkraft, 58 år, med av livet i skog och mark härdad fysik och väl ägnad att med kraft ta itu med de svåra problemen i Lappmarken.

Det var många svårigheter man hade att brottas med häruppe under dessa år. Människor söderifrån sökte sig i allt större mängder uppför Ångermanälven till de jungfruliga och obebodda markerna kring älvens övre lopp för att där söka sin bärgning. Skogarna var stora och fulla av villebråd. I älvar och sjöar fanns det gott om fisk och möjligheterna att skaffa sig ett nybygge var stora. Men det var inte alltid Guds bästa barn som lämnade den odlade bygden bakom sig och drog in i vildmarken. Till en början var det viljestarka, obändiga män med kraft i nävarna och med vilda vanor och starka drifter som de kunde tygla under det hårda livet ute i ödemarkerna. Drifter som flammade upp med förnyad styrka när de efter den långa isoleringen ute i skogarna samlades på marknaden i Åsele. Där skulle de ta igen vad de försakat under det strävsamma livet ute på nybyggerna där svält och umbäranden hörde till dagordningen. Men de var också män med heder i kroppen. Kanske inte det borgerliga stadssamhällets hedersbegrepp utan format av de karga förhållandena och de svåra påfrestningarna häruppe, i en ödemark där varje mänsklig varelse måste kunna lita på den andre för att över huvud taget kunna leva och överleva. Men i spåren på dessa nybyggare och invandrare följde affärsmän och köpmän med mera i penningpungen än i samvetet och med en moral präglad av andra värderingar än de som var gängse i Lappmarken och i deras spår följde bolagsfolket. Lappmarkens rikedomar började sila söderöver till båtnad för grosshandlarna men till skada för Lappland och Norrland i sin helhet.

I Åsele samlades man från när och fjärran under kyrkhelger och vid marknadstid. Brännvinsflaskorna gick laget runt, man söp, slogs och spelade kort dagarna i ända. På marknaderna gjordes affärer. Tingsärenden och andra ärenden med överheten skulle göras upp. Bröllop, dop eller gravöl skulle hållas. Hit kom borgare från Härnösand och Sundsvall, från Umeå, Skellefteå och Piteå. Hit kom fågeluppköpare och pälshandlare från Stockholm och fiskförsäljare från Norge och så förstås alla fjällbor och bönder, nybyggare och samer. Det var ett liv och en rörelse på Åsele marknad som vi nutida människor inte kan göra oss en föreställning om. Där salufördes allt från ripa, tjäder och orre, lax och röding, renkött och hudar, slöjdalster, bössor och krut och kulor, till sörkörarnas lyxartiklar importerade från Kungliga Hufvudstaden. Trots att brännvinsförbud rådde i Lappmarken infördes stora mängder av den åtrådda drycken - yokis - affärsmannens bästa bytesvara. Till och med en krog fanns som förestods av Gammel-Bäckelin, en gästgivare från Hedesunda, nära Lycksele. Han ransonerade sina varor noga,

en handlande eller borgare fick tre supar, en bonde eller nybyggare två och en same bara en sup. Och det gick inte an att komma till krogen många gånger samma dag för Bäckelin kände alla till namn och utseende och hade ett gott minne.

Affärsmännens samvetslösa utnyttjande av brännvinstörsten ledde till svåra problem. Det tilltagande superiet i alla Norrlandssocknar kallade alla ansvariga till motstånd mot de utbredda supsederna. Inte minst i Åsele med dess livliga folkliv tycks förhållandena ha varit svåra.

Den 18 maj 1839 såg sig kyrkoherden Lindahl tvungen att sammankalla sockenmännen för att dryfta situationen:

”Sedan Sockenmännen efter i ämnet behörigen förutgången kungörelse sammanträtt i Sockenstugan, höll Ordföranden till den församlade menigheten ett kort, för tillfället lämpadt tal, hvaruti han på det bevekligaste sätt sökte förehålla dem det sedefördärf, som de sednare åren betydligt tilltaget bland församlingens ungdom, huru som deras Söner och Drängar då de för Gudstjenstens beivrande infunnit sig på kyrkoplatsen, gått för långt i förgätenhet af både Guds och Borgerliga lagar, att de till och med nätterna mot Sabbathen, ja måhända äfwen under sjelfva Gudstjensten på sina kamrar under dryckenskap öfvat kortspel om pengar hvaraf icke sällan kif, trätor och slagsmål uppstått samt sålunda på det högsta ohelgat den dag, som till Guds ära instiftad är.

Ordföranden afmålade för Sockenmännen, huru djupt mången yngling sedan sjunkit i usla laster, att de förstört sina löner, de arf som deras föräldrar med så mycken svett och möda åt dem hopspart, men hvad värre är, att om de få fortfara, äfwen skola förspilla sin himmelska arfvedel”.

Efter denna avbasning erinrade kyrkoherde Lindahl sockenmännen om ändamålet med sammankomsten, nämligen att med deras tillhjälp söka motverka det fördärv som hotade församlingens ungdom. Till slut framställde kyrkoherden följande frågor varpå bestämda svar med ja eller nej fordrades för att som han sade ”åstadkomma den åsyftade bättre ordningen i församlingen:

1. Vilja Sockenmännen, d.v.s. föräldrar, husbönder och förgångsmän förbinda sig att aldrig spela kort här i kyrkobyn, d.ä. kyrkovallstugorna, skolehemmen, Kullerbacka eller öfriga här af enskilda ägandes hus, hvarken om penningar eller som man kallar för ro skull?

Besvarat med allmänt Ja.

2. Vilja desamme äfwen förbinda sig att aldrig här, för att dricka besöka sådana ställen, där starka drycker utminuterar:

Besvarat med allmänt Ja.

3. Vilja de som hittills hemligen eller uppenbarligen utminuterat starka drycker, vid betraktandet af det myckna onda som de därigenom åstadkomma, själfmant afsäga sig denna nesliga rörelse, samt förbinda sig att aldrig mera återtaga den?

Besvarat med allmänt Ja.

4. Vilja socknemännen lofva, att aldrig härefter utminutera eller eljest till salu hålla starka drycker samt att inte införa till församlingen mer brännvin än hvad var och en eller dess grannar för eget behof har af nöden såsom medicament och eljest måttligt brukat?

Besvarat med allmänt Ja.”

En av pionjärerna för nykterhetsarbetet här uppe var prosten Lindahls svåger och efterträdare i Vilhelmina P.O. Grönlund som år 1833 bildade en nykterhetsförening på avhållsamhetens grund. Den fick dock inte många medlemmar, även om hans församlingsbor på sitt sätt behjertade hans förslag, men som det står uti sockenstämmoprotokoll av år 1839 ”vad beträffar att ingå uti absolut nykterhetsförening så ansågo de nödvändigt att inte brådskynda”.

Trots de åtgärder som kyrkoherde Lindahl vidtog för att dämna upp brännvinsfloden vid marknaderna inträffade många tragiska händelser när ruset fått makt över sinnena. En ohygglig händelse inträffade år 1842 och berörde prästfamiljen personligen.

Prosten Lindahls son Olof som tjänstgjorde som sin fars medhjälpare i Åsele, som pastorsadjunkt 1841 och som vice pastor år 1842, hade en präktig husbondsdräng Olle Salomonsson ute på Tufva norr om Åsele där han var bosatt med sin familj. Drängen hade gjort sig mycket omtyckt och var något av en favorit hos den unga pastorsfamiljen.

En natt tog drängen pastorns båda hästar, spände för och körde i väg till Åsele där han mördade en kreaturshandlare som vistades i kyrkbyn under den just pågående marknaden. Orsaken till det tragiska dramat var att Olle Salomonsson var kär i en flicka i Rissjö utanför Åsele men flickan ville inte gå med på något bröllop förrän Salomonsson samlat ihop till 1 000 Riksdaler. Salomonsson tog då plats nere i Sundsvall men lyckades bara lägga av 60 Speciedaler vilket trots allt inte var någon föraktlig summa på den tiden. Men flickan var tyckmycken och obeveklig och ville inte tänka på brudstol förrän löftet var uppfyllt. Salomonsson återvände då till sin drängtjänst hos pastor Lindahl. I förtvivlan över att inte ha lyckats skrapa ihop den av flickan fordrade penningsumman begick han den desperata handlingen att mörda en kreaturshandlare på marknaden för att ur hans stinna plånbok komma åt de eftertraktade penningarna. Salomonsson blev omedelbart gripen och fördd till Umeå där han dömdes till halshuggning. Exekutionen skulle äga rum hemma i Åsele. När dagen för avrättningen var inne blev pastor Lindahl själv tvungen att assistera vid halshuggningen av den avhållne drängen, en sak som grep honom mycket djupt.

Avrättningen var den sista som ägde rum i Västerbotten och den har skildrats av en gammal nybyggare från Dajkanvik som var åsyna vittne till det tragiska skådespelet:

”Vid Andersmässtiden (Första adventsöndagen) skulle han då avrättas. Det hade utgått budkavle till alla husbönder i församlingen för att infinna sig den dag då avrättningen skulle äga rum för att bilda spetsgård. Och så hade naturligtvis en hel massa nyfikna, både kvinnor och barn samlats.

Det var en gråkall vinterdag. Redan innan det började ljusna tågade människomassorna till avrättningsplatsen. Skogen hade då röjts undan på ungefär ett tunnlands område på norra sidan av ån strax invid båthuset - den nya landsvägen till Vilhelmina går alldeles över den plats där stupstocken var upprest.

Stupstocken stod på ett golv som lagts över graven, där mördaren skulle grävas ned av bödeln.

Varje husbonde erhöll av fjärdingsman en käpp cirka 3 alnar lång, och så ställdes männen upp sida vid sida i fyrkant runt stupstocken. Innanför den sålunda åstadkomna ”spetsgården” ägde endast vederbörande ämbetsman och myndighetspersoner tillträde. Men utanför trängdes massor av nyfikna, en del av dem hade till och med klättrat upp i träden omkring för att ha god utsikt över det blodiga drama som skulle utspelas.

Äntligen, när det börjat ljusna, kom fångskjutsen med två fånggevaldiger och mördaren. Just som skjutsen kom fram till spetsgården, tog Olov Salmonsson av sig rocken och västen och gav dessa klädespersedlar åt fångknektarna.

Han syntes lugn och behärskad. Under sin sista natt hade han fått vistas i köskammaren på prästgården hos prostén Olof Lindahl. Här hade han fått mottaga besök av alla som ville besöka honom. Hela natten hade han i sällskap med besökande tillbragt med bön och bibelläsning.

Nu öppnades spetsgården och den ene gevaldigern överlämnade Olov Salmonsson till bödeln. Denne som gemenligen kallades ”Gammel-Gyllen”, och som säges ha varit en så mild och beskedlig karl att han inte kunde göra en mask förnär, var en liten gråhårig man som såg ut som en vanlig gråbonde. Innan han tog emot sitt offer drog han fram en liten flaska ur den sälskinnsväska, i vilken han förvarade bilan, och drack en klunk. Det var någon vit vätska, som såg ut som mjölk, men det var ett medel att göra honom mordisk.

När bödeln och hans offer kommit fram till stupstocken, red kronofogden Oskar Holmström från Lycksele fram och läste upp domen. Han var son till gamle Erik Holmström ”Kronones befallningsman” i Lycksele, han som lagt upp den första jordaboken över Lappland. Nu var han iförd en grann uniform med trekantig hatt, revärer på byxorna och svärd vid sidan.

Prästen, unge Olof Lindahl, son till gamle prosten Lindahl, steg nu fram och ledde delinkventen upp på stupstocken. Där sjöng denne en psalm varunder prästen band en duk för hans ögon. Prästen kunde dock ej binda mer än en knut, varför Olof Salomonsson, själv band den andra. Han kände sig därefter för med händerna för att finna stupstocken. Prästen läste Fader Vår och just som han sade "Förlåt oss våra synder" blixtrade bilan till och föll. Lindahl höll just på att vika undan skjortan från offrets hals när bilen föll och det var med nöd och näppe han hann draga undan fingrarna. Bödeln sparkade genast huvudet först och sedan kroppen ner i graven och innan pastor Lindahl slutat bönen var det hela undanstökat.

Men många av kvinnorna och barnen som trängt sig fram för att se, tålde ej anblicken av det förfärliga skådespelet. Flera svimmade, några trillade ned från träden där de suttit uppflugna och ett par personer voro lång tid efteråt alldeles som en smula från vettet. Och säkert kunde ingen som varit vittne till denna ohygglighet glömma den".

Gammel-Gyll'n hette Jacob Gyll och var född 1791 i Wasa i Finland men flyttade 1813 till Umeå landsförsamling där han först bosatte sig i Norrfors men sedan flyttade till kyrkobordet. Han avled 1863. Namnet Gammel-Gyll torde han ha fått för att man i dagligt tal skulle kunna skilja honom från hans tre söner av vilka den äldste, Primus Gyll, blev fjärdingsman och fånggevaldiger. Gyll uppges ha varit stor, stark, snäll, godmodig och barnkär samt ha haft små guldbilar i öronen. Guldbilorna i öronen jämte en stor svart kåpa burens utanpå kläderna var de yttre tecknen på skarp- rättarevärdigheten. Om Gammel-Gyll'n berättas "att han i sitt skåp hade en flaska med droppar som han tog in när han skulle ta livet av någon. En gång när han hade tandvärk råkade han av misstag ta in av dropparna. Då kände han att han måste ta livet av någon så gumman kom med katten".

Liksom skarprättare i allmänhet ville han gärna före varje förrättning förse sig med en styrketår. Vid en avrättning i Sävar år 1839, där Gyll tjänstgjorde, hade länsman till och med fått särskilda order av kronofogden att "hålla noga öga på Gyll så att han ej får tillfälle att suppa sig full".

Det var emellertid inte bara fylleriet i socknen som bekymrade och oroadde prosten Lindahl. Även på ett annat område måste han gripa in. Det började bli oroligt i skogarna på grund av björnstammens väldiga ökning. Varken folk eller få kunde längre känna sig säkra ute i markerna. De ludna bestarna anföll väl inte så ofta människor, men ingen kunde känna sig riktigt säker med björnar in på stugknutarna. Värre var många gånger riskerna för nötkreaturen, hästarna och andra husdjur som ofta föll offer för björn. Ett par björnivna kor kunde betyda nödår i de fattiga nybyggarstugorna.

Prosten var själv en ivrig jägare som flitigt skattade villebrådet i skogarna, ett område där han dock senare skulle överträffas av sin son pastorn, Björn-Olle kallad. I Berlins naturlära, som förr allmänt lästes i skolorna, finns i kapitlet om björnen följande enkla notis: "Även en pastor i Lappmarken har skjutit flera björnar". Den som åsyftades var just prosten Lindahl i Åsele om vilken många jakthistorier fortfarande berättas man och man emellan bland folket i bygden.

I bokverket "Norrlands Jakt och Fiske", utgivet år 1911, skrev författaren Sven Ekman i slutkapitlet om björnjakten där han skildrade kända björnjägare:

"Till de större björnjägarna hörde också två präster, prosten Olof Lindahl d.ä. Åsele, och hans son Olof Lindahl d.y. kyrkoherde i Vilhelmina, död 1898. Deras skottlistor äro ej bekanta men de jagade på gammalt manér med bössa, spjut och yxa, som det synes mest i de fordom ryktbara björnmarkerna på Stöttingfjället".

Författaren var full av beundran över denna tids sätt att jaga. Han skrev:

"De verkligt storslagna björnjakterna voro allmogens jakter, som utkämpades med mycket primitiva vapen och ofta under verkligt envig med björnen. Men dessa tillhöra en förgången tid och utgöra en kvarleva från urtiden, då spjutet utgjorde jägarens förnämsta eller enda vapen mot den i styrka mångfaldigt överlägsna motståndaren, och ännu under de gamla lodbössornas tid krävdes det ungefär samma personliga egenskaper hos jägaren. Jakt med moderna gevär är något helt annat".

Det var emellertid inte enbart för att skydda sina kreatur som man jagade björnen. En lyckad björnjakt gav ett rikt utbyte på många sätt. Värdet av en fälld björn var inte obetydligt. Köttet som i dryghet ansågs lika mycket som 1½-2 kokroppar skattades i hela Norrland mycket högt. Blodet ansågs godare än svinblod, björngalla

användes som läkemedel och björnister till smörjning mot värk. Dessutom fick man det värdefulla björnskinnet samt skottpenningar på ca 50 kr som betalades ut ända till år 1893.

Björnjakterna skedde på olika sätt. Ett vanligt sätt var användning av björnsax. Saxen förankrades vid en trädstam eller annan tyngd och doldes med mossa för att inte skrämja björnen. För att ta bort människolukten från saxen smordes denna med kåda med hjälp av granris. I bland placerades ett lockbete i eller intill saxen. Man kunde höra björnens vilda rytanden på långt håll när han hade fastnat i saxen med foten. Då var det dags att gå och vittja fångsten.

Björnen jagades också med gillrade bössor, gillrade spjut eller pilar samt med flakar, snaror och björngropar. För den tidens jägare var bössorna ofta av mindre värde vid björnjakten. Dels klickade de ofta och just i det kritiska ögonblicket. Dels tog det lång tid att ladda om dem vilket var riskabelt nog med en uppretad, snabbsprungnen björn alldeles framför sig.

Björnspjutet var jägarnas viktigaste vapen. Då björnen var mycket snabb och med god förmåga att försvara sig gällde det att träffa rätt vid första sticket. Helst stötte man in spjutet i bringan eller halsgropen eller också körde man in det i halsen genom gapet när björnen kom till angrepp på två ben med vidöppet gap och dreglande käftar. Björnen försökte parera sticket genom att slå undan spjutet med kraftiga slag med ramarna. För att undvika detta lurade man honom med ett hastigt blindstick som fick honom att slå med ramarna åt sidorna. Snabbt som ögat gjorde man då det verkliga spjutsticket.

Ett annat sätt att lura björnen var följande. När björnen retad gick till anfall mot jägaren på två ben lossade denne älghornsskidan på spjutspetsen så att denna endast satt löst fästad och lätt kunde dragas bort. Så ställde han sig på knä med spjutstången mot marken och spetsen riktad snett uppåt mot björnen. Denne observerade i första hand endast hornskidan som han bet ursinnigt i med hela sin uppmärksamhet riktad mot denna. Jägaren drog då kvickt ut spjutspetsen ur skidan och stack den i björnens bröst. Skulle man missa stöten satt man lugnt kvar med spjutänden i marken och spetsen riktad uppåt. Björnen fattade då spjutet och försökte draga det till sig och då gjorde jägaren nästa stöt. Ibland var björnen så förblindad av ursinne att han störtade sig själv på vapnet.

Att hantera ett björnspjut fordrade kraft, smidighet, kallt blod och mod att se faran i ögonen på nära håll, allt egenskaper som prosten Lindahl och hans äldste son skulle visa sig vara i besittning av i rikligt mått.

Även björnyxan var ett gott vapen. Ett välriktat hugg med eggen eller hammaren mot björnens panna kunde döda honom, men det var svårare att hålla honom ifrån sig med bara yxan varför björnspjutet alltid borde vara med.

Efter avslutad jakt hände det att man på samemanér drack björnens varma blod för att bli modigare och få större krafter. Björnens egenskaper skulle enligt sägnen gå över till den som drack hans blod.

Det berättas om prosten Lindahl att han en gång träffade på en björn alldeles inpå knutarna på prostgården. För våra dagars människor kan det låta otroligt men på den tiden var det långt ifrån ovanligt att björnarna sökte sig in till gårdarna i byarna där det alltid fanns något som lockade en hungrig björn. Speciellt dofterna från fähusen kunde många gånger få dem att övervinna sin skräck för människorna. Prosten var på väg ut från prostgården och hade som vanligt bössan i handen. Oturligt nog var den oladdad när han varseblev den brunraggige inkräktaren. För att freda sig måste han därför använda bössan som klubba. När den rasande besten gick till anfall med dreglande käftar var det inte annat att göra än att med båda händerna om bösspipan ställa sig i en säker, bredbent ställning med bössan höjd till slag för att invänta den vildsinta björnens anfall. Med snön yrande kring ramarna rusade björnen fram mot prosten för att till slut resa sig på bakbenen och med framtassarna riva ned den väntande människan. Med bössan höjd och iskalla nerver inväntade prosten anloppet för att i det avgörande ögonblicket med hela sin kraft drämma till björnskallen med bösskolven. Mitt i det rasande anloppet sjönk björnen ihop med krossad skalle och blodet sprutande ur käften alldeles framför prostens fötter. Bösspipan kroknade på grund av kraften i slaget mot den hårda björnskallen, men prosten tog det lugnt när han såg att faran var över. Han satte den krokiga bösspipan mot knät, tog ett kraftigt spänntag och rätade ut bösspipan med ett ryck. Det berättas att det sedermera gick lika bra att skjuta med bössan som tidigare.

Prostens son Olof, ”Björn-Olle”, brukade om fadern berätta följande historia som hade upptecknats av svågern, Eric Anton Lindahl:

”En höstdag befann sig gamle prosten ute på fågeljakt och därför, såsom dåtiden var vanligt, beväpnad med en finkalibrig lodbössa. Till den tidens hushållning hörde ock att bössans laddning avpassades efter det villebråd man hade för sig. I ”kruttygen” hängde därför krutmått av olika storlek, så att man kunde

variera laddningen alltifrån en ”tjäderladdning”, den kraftigaste och ända till en ”järp- eller ekorr-laddning”, den svagaste.

Prosten Lindahl var nu i färd med järpar och hade därför laddat med en järpladdning. Han hade en järpe inom håll och var just i färd med att skjuta, men måste för att få rent håll taga ett par steg åt sidan. Som naturligt var, kastade han därvid en blick på marken och får se att han alldeles inpå sig, skild allenast av ett träd, har en sovande björn. Utan att tappa koncepterna, vänder han blott sitt anlägg, kornar på örönroten och låter skottet gå. Björnen blev liggande utan att röra en lem.

Lika kallblodigt tog han en annan gång tillfället i flykten på återväg hem till prostgården en vinterafton efter en utflykt på skidor i och för tillsyn av sina giller. Om dessa den gången gällde räv eller varg må vara osagt, gubben var en väldig fångstman vis-a-vis båda djurslagen.

Alltnog på hemväg stadd och väpnad allenast med en liten handyxa instucken i bältet, åkte han i skymningen över en höjning i marken inne i den tjocka, djupa skogen. I detsamma han åkte upp på höjningen kände han marken röra sig under skidorna. Vid en blick ner såg han en björnskalle dyka upp ur snön. Att nappa yxan ur bältet och slå den i björnskallen och så ila sin väg, det var ett ögonblicks verk. Följande morgon rustar han sig med bössa och spjut och vänder följd av jaktkamrater till platsen för aftonens äventyr i akt och mening att nu jaga och taga den uppstötta björnen. Till sin ej ringa förvåning funno de denne liggande död och stel på samma fläck med yxan stadigt i huvudet.

Om säkra nerver vittna dylika dater”.

Verksamheten mot fylleriet och kampen mot skogarnas fyrfota illgärningsmän var emellertid bara en liten del av prostens Lindahls arbetsbörda. I egenskap av en av kulturens yttersta utposter i ödemarken hade prostens att övertyga sina motsträviga sockenbor om alla de åtgärder som borde vidtas för att människorna där uppe i norr skulle komma i åtnjutande av den moderna tidens framsteg; av sådana saker som de bortskämda sörlänningarna inte längre reflekterade över att de fanns men som man här uppe inte ens hade vågat tänka på. Sjukvården måste ordnas. ”Cholera Morbus” härjade och åtgärder måste vidtas för att stävja den dödsbringande farsoten. Barnmorska skulle anställas för att hjälpa nybyggarhustrurna i deras svåra stunder, en nymodighet som på det högsta ogillades av många i socknen. Det hade kvinnorna och deras män förut klarat utan större bekymmer och problem. Skolundervisningen måste ordnas. Tusen och ett problem hade prostens att brottas med vid sidan av sin rent prästerliga gärning. Och alltid hade han att kämpa med befolkningens envetna fasthållande vid gamla fördomar, deras medfödda konservatism och misstro mot alla nymodigheter och nya påfund.

Särskilt skolfrågan var vid denna tid brännande. Från tiden före och närmast efter den första folkskolestadgans tillkomst den 18 juni år 1842 finns mycket knapphändiga uppgifter om hur undervisningen av barn var ordnad i Åsele. Att före detta datum något slags undervisning fanns i socknen framgår av ett beslut i sockenstämman den 15 april 1827 där det heter att:

”barnaläraren Christ. Anström önskade vara fri från barnundervisning en månad under högsta slätteranden för att vara någon behjälplig vid höbärgningen, hvilket honom beviljades”.

Så omnämndes år 1843 att ”skolmästare och undantagshjon pläga sysselsätta sig med barns undervisande i kristendom” och år 1858 meddelades att:

”inom socknen finnes efter behovet någorlunda avpassat antal personer som sysselsätta sig med barns undervisning utan att understöd af socknen i allmänhet till deras avlönande varit behöfliga”.

Den första folkskolestadgan, som bland annat innehöll bestämmelsen om att minst en folkskola skulle finnas i varje socken, åstadkom mycket bekymmer i denna vidsträckt och glest befolkade socken, med dess geografiska och klimatiska problem av så helt annorlunda art mot vad som präglade södra Sveriges landskap och socknar. Protokollen från sockenstämman som leddes av prostens Lindahl vittnar värtaligt därom:

”Protokoll fördt i allmän Sockenstämman med Åsele allmoge den 15:de Februari och 16:de April 1843.

§ 1

Efter från Predikostolen behörigen kungjord termin, dervid tillika ämnet för överläggningen blifvit tillkännagifvet, sammanträdde församlingens ledamöter för att till följe Kongl. Majestäts Allmänna

nådiga stadga, af den 18:de Juni 1842 angående folkskoleundervisningen i Riket, gå i författning om verkställigheten af dess innehåll, nämligen inrättandet af Fast eller Flyttbar Folkschola inom hvarje Församling. Och sedan nämnda nådiga stadga ånyo blifvit upläsen, samt de nyttiga och menniskoälskande syftemålen dermed antydde, togo Socknemännen, som woro talrikt församlade, saken i behörigt öfvervägande.

Erkännande en vis och mild Regerings omsorger för sitt Folks sanna väl, måste dock Socknemännen, hvad serskiljdt Åsele Lappmarks församling beträffar, med ledsnad finna, att tillämpningen af de föreskrifter, som finnas meddelade i den Nådiga Stadgan, här mötes af hinder, som göra den, om icke omöjlig, dock utan den nytta, som med Folkscholas inrättande åsyftas, ty vad först Fast Schola beträffar, så skulle högst få barn kunna besöka den, utan att kosthålla på stället, hvartill lika få föräldrar ega förmåga, och sedan hvad Flyttbara Scholor vidkommer, så möta äfven deras inrättande mångfaldiga hinder. Ibland de förnämsta af dessa äro själfva byarnas aflägsenhet ifrån hvarandra, ty Åsele Socken med en arealwidd av minst 40 quadratmil består av 56 byar, som bebos af 170 matlag. Hvarje by är således på så långt afstånd ifrån hvarje annan, att barnen omöjligen dagligen kunna besöka en schola utom byn, ja icke en gång hvarje vecka, emedan i dessa fjelltrakter vid infallande snö och yrväder ofta händer, att farbar wäg icke finnes från den ena byn till den andra, utom för äldre personer, som förmå fortskaffa sig på skidor.

Det skulle således behöfwas ganska många Scholor och Schollärare, om något ändamål skall vinnas, men att uppföra hus för de förra samt löna de sednare, dertill eger icke allmogen i Lappmarken förmåga, äfvensom de fleste enskiljde med största svårighet kunna äfven blott för en eller annan vecka kosthålla sina barn utom hus, emedan deras uppehälle till det mästa beror af boskapsskjötseln och sålunda dageligen måste hemtas från ladugården, hvilken synnerligast vintertiden icke gifver mera, än hvad som behöfwes för dagen.

Att åter antaga blott en Schollärare för hela socken, dertill anse sig Socknemännen wäl ega förmåga, hvad sjelfva aflönandet af densamma vidkommer, men förmenande att ändamålet dermed ingalunda kommer att vinnas, helsdt som, om han årligen skall besöka alla inom Socknen, han ej hade fullt en vecka att vistas i hvarje by, och således oaktadt all flit, skulle komma att uträtta ingenting.

Dessutom befarades äfven, att många föräldrar, ifall en Schollärare blefve antagen, kunde taga sig anledning att aldeles åsidosätta deras skyldighet, att sjelwa ombesörja sina barns undervisning, och låta det bero endast wid, hvad åtgöres af Scholläraren, som med bästa vilja likwäl omöjligen kan på de få dagar han hade att vistas i hvarje by medhinna att bibringa barnen det erforderliga kunskapsmålet.

Socknemännen ville därför, i stöd af allt detta i djupaste underdånighet hos Kongl. Majestät bönfälla om befrielse från inrättande av Fast eller Flyttbar Schola, till dess odlingen hunnit fortgå så wida, att byar uppkomma i närmare grannskap af varandra och deras inbyggare kommit så långt i wälmåga, att de förmå uppehålla en sådan och kosthålla sine barn wid besökande deraf, samt önskade i lika underdånighet få intill dess begagna de scholmestare, som redan finnas, äfvensom undantagshjon, hvilka, sedan de öfvergifvit jordbruket, merändels pläga sysselsätta sig med barns undervisande i cristendomen.

OI. Lindahl.”

Prosten fick föra en hård kamp med sina fattiga och motsträviga sockenbor innan de gick med på att anställa en skollärare. Först år 1849 var man färdig att välja den första skolstyrelsen. Själv satt prosten Lindahl som ordförande i skoldistriktet från år 1842 fram till sin död 1852.

Omfånget och arten av den undervisning som meddelades framgår av ett visitationsprotokoll från den 13 juni 1852 undertecknat av prosten Grönlund som efterträdde Olof Ersson Lindahl samt av dennes son, Olof Olofsson Lindahl, som då var vice pastor i Åsele.

” § 25. Lappgossen Lars Larsson född 1839 utpensionerades den 13 dec. 1849 hos hemmansegaren Anders Marcusson i Gafsele. Han läste mån väl och utantill Lutheri lilla Cathekes tillika med Lindbloms förklaring samt hustaflan försvarligt, derjemte han ock kunde 45 historier i Gamla och 25 i Nya Testamentet någorlunda, skref väl, kunde 56 psalmmelodier försvarligt, läste utantill 39 psalmer någorlunda och hade någorlunda begrepp”.

Även under Åseletiden måste prosten Lindahl liksom under ungdomsåren i Vilhelmina ta i på skarpen med sina samiska församlingsbor vilka inte ville släppa sina fäders tro och sina gamla, nedärvda sedvänjor för att helhjärtat övergå till kristendomen.

Några mil norr om Åsele ligger i Ångermanälven en hög brant holme - "Herr Nils-Holmen" - strax norr om den virvlande Åseleforsen. På denna branta, klippiga holme, på bägge sidor omsluten av älvens mäktiga vattenmassor, höll samerna till och enligt folksägnen bedrevs där både trolldom och offer till de gamla hedengudarna. Med hjälp av en god vän i Åsele som antagligen var något slags ämbetsman, men som endast är ihågkommen under namnet "herr Nils", lyckades prosten fördriva samerna från den otillgängliga ön. "Herr Nils-Holmen" har länge spökat i folktron som skattgömma där samerna i öns jord grävt ned sina dyrbarheter och stora skatter av gammalt samesilver. Ännu i dag ser man spår i marken efter grävningar där skattsökare frestat lyckan för att hitta de åtråvärda sameskatterna.

Vid sidan av omsorgerna för sin församling och sina ämbetsplikter hade prosten Lindahl och hans hustru Maria Christina mycket att bestyra på prostgården och dess ägor. Ungdomsårens intresse för jordbruket hade hållit i sig, säkerligen både på grund av böjelse och nödtvång. Prosten var väl lika mycket bonde och jägare som prästman. Vid sidan av prostgårdens ägor ägde familjen även ett hemman i Hummelvik i Nätra socken om 7½ Seland. Dessutom hade man en åbygdnad vid nybygget Stenkulla samt fyra stycken gamla hus på Westanbäck.

I fähuset råmade mjölkorna Äpple, Granlati, Skänke, Kruse, Rödkind, Allröd och Törne sida vid sida med en oxe, två oxkalvar, två kvigkalvar samt tre grisar. I stallet stampade en grå hingst, ett rött sto och ett kråksvart föl. Hushållet inbegrep även ett 40-tal renar, men dessa var utarrenderade hos samerna Lars Westremark, Thomas Olofsson och Nils Jonsson Gorik. I lidren stod järnplogar, harvar av olika slag, åkskrindor, kuskslädar och slängslädar, veddrögar och vattendrögar. I bodar och förrådshus fanns de tusen och ett redskap som krävdes i ett dåtida självhushåll. Några sysselsättningsbekymmer för hemmafruar fanns inte på den tiden. Skulle det bli någon tid över efter de trängande vardagsgöromålen stod två vävstolar och sex spinnrockar och väntade på att brukas av flinka och konstskickliga händer. Vid älvstranden låg fem båtar vid sidan av ett par gamla obrukbara och väntade på att ros ut i de strida strömmarna. Där vittnade fiskebodarnas 15 mört nät, 8 siknät, 2 stycken kolknötar om 70 famnar, 2 stycken 60 respektive 30 famnars notgimme och några ryssjor vittnade om att prosten var en trägen skattare av älvarnas rikedomar.

Prostgården tycks ha varit ganska inventiöst inredd med 7 skåp av olika storlek, 3 dragkistor, 5 fällbord, varav ett användbart som spelbord, 7 enkla bord, 1 tebord, 1 sybord, 1 "förgylt bord uti halfrundel", 5 dussin målade karmstolar, 3 sittsoffor, 3 dragsoffor, 11 sängar, 2 länstolar och 5 fotpallar samt bokskåp. Konsten var inte rikligt företrädd i prosthemmet. Där fanns 8 små tavlor, 2 större föreställande frälsaren och en återgivande de fyra årtiderna jämte ett panorama över staden Paris. 2 stycken sjöskumspipor med beslag av silver skänktes prostens avkoppling på kvällarna när han inte ställde sina steg till en brännvinspanna av koppar, som dock var avsedd för vatten, för att släcka törsten. Den förtjuste besökaren i prästgården, som talade om prostens goda viner, berättade säkerligen inga överdrifter, när man erfar att det i skänkarna bland annat förvarades 14 stycken "Vin Carafiner". Bland hemmets dyrgrisar märktes en brudkrona av silver om 17 lod, 1 dryckesbägare om 22 lod, 1 sockerskål om 27 lod jämte många andra silversaker bland andra 2 tumlare om 7 lod. I prostinnans linneskåp förvarades 31 borddukar, 12½ dussin servetter och 60 stycken handdukar. Dessutom fanns i handkamrarna 10 bolster stoppade med sjöfågels- eller skogsfågelsdun, 17 långkuddar, 25 kortkuddar, 4 stycken cattunstücken och 3 av muslin, dessutom 4 ylletäcken, 11 löstücken, 17 ullfällar, 11 skinnkuddar, renoxskinn, kalvskinn, oxskinn och muddskinn, 51 örngott rutiga och vita, 25 lärftlakan samt 23 lakan av blågarn. Det var väl sörjt för familjens behov och för att kunna taga emot långväga resenärer och församlingsbor i prostgården.

I Maria Christinas klädkammare hängde klänningar av ylle, tibet, mobasincattun och bomull mest i svarta och bruna färger sida vid sida med kjortlar, livkjortlar och lintyg. Schalar av silke, muslin och ylle, bruna, gredelina, ofta med rosenmönster i rött, svarta, vita och blårutiga kompletterade klädseln tillsammans med svarta och bruna hattar jämte en kråka. Remskor, småskor, kängskor och givetvis flera par sameskor skyddade fötterna mot vintrarnas bitande köld.

Så tedde sig prosthemmet i den bouppteckning som gjordes efter Maria Christina Lindahls bortgång vid 56 års ålder den 28 januari 1846, en händelse som observerades genom en notis i "Tidning för Wester- och Norrbottens län" n:r 7 år 1846:

"Döde: Prosten och Kyrkoherden Olof Lindahls k. maka Maria Christina Lindahl, född Öhman afled stilla i Åsele prostgård den 28 januari 1846, kl 1 f.m. i en ålder af 56 år och 3 månader, ömt saknad och sörjd af Make, 5 barn och 18 Barnabarn".

Maria Christina kallades under senare år inom släkten för Sigrid Storråda på grund av sitt obändiga lynne och sätt att på gamla dagar driva genom sin vilja. Dödsorsaken var ”andtäppa”. Under senare år hade prästparet ofta diskuterat var deras sista vilorum skulle vara beläget. Man hade enats om att en plats på kyrkogården i Vilhelmina, med dess vackra utsikt mot de blånande fjällen, skulle erbjuda dem båda den bästa platsen för den sista vilan. I Vilhelmina hade de dessutom som unga börjat sitt gemensamma livsvärv. Gravställe var även inköpt däruppe och där ägde begravningen också rum.

I mars samma år samlades familjen i prostgården för att förrätta bouppteckning:

”År 1846 den 2 dra Martii blef uppå anmodan af Prosten och Kyrkoherden Herr Olof Lindahl bouppteckning hållen efter hans framledna Kära maka Fru Prostinnan Maria Christina Lindahl, född Öman, som med döden afgick den 28 sistveke Januarii, närvarande dervid den efterlevande maken bemålde Herr Prost och hans barn, Herr Commministern Magnus Hultin, gift med Dottern Birgitta Erica, v. Commissionslandtmätaren Herr Jonas Aron Sollén, gift med Dottren Maria Carolina, Skolmästaren i Lycksele Herr Eric Anton Lindahl, gift med numera afledna dottren Thecla Dorothea, som under äktenskapet i lifstiden med bemålde sin man sammanafat och efterlemnad tvenne barn, en dotter och en son, vice pastorn i Åsele Herr Olof Lindahl, Bokbindaren Johan Anton Nygren, gift med Dottren Lovisa Ullrica, genom ombud Klockaren Lögdeman, samt Sonen Carl Otto Lindahl, hvarefter boet under edlig förpliktelse i följande ordning uppgafs”.

Ett stöd för prosten Lindahl under detta sorgens år var sonen Olof som hade återkommit till Åsele år 1841 och som från 1842 till 1862 tjänstgjorde som vice pastor och adjunkt i Åsele. I sonfamiljens hem på Stenkulla norr om Åsele fick han glädjen att se det ena barnbarnet efter det andra komma till världen.

Faderns och sonens samarbete efterlämnade ett ståtligt monument, Åsele nya kyrka, till vilken grunden lades år 1846. Byggnadsarbetena pågick huvudsakligen åren 1849-50. Huvudansvaret för byggnadsföretaget hade den gamle prosten, men den ledande själen var sonen Olof. Förslaget till nytt kyrkobygge hade sin upphovsman i landshövding Montgomery som år 1843 under en resa i Lappmarken besökte Åsele. Följande år väcktes förslaget på nytt av Lars Levi Laestadius, som då förrättade visitation i församlingen. Samma år beslöts det nya kyrkobygget i sockenstämman. Kyrkan var Lapplands ståtligaste tempel. Den mätte 75 alnar i längd och 33 i bredd och hade ett halvcirkelformat kor. Den var byggd i form av en basilika och var genom två pelarrader uppdelad i tre skepp med mittskeppet högre än sidoskeppen. Kyrkan gavs ett dominerande läge högt uppe på en kulle, det så kallade Kyrkberget, dit materialet forslades fram med hästar på särskilt konstruerade träbroar, en idé som hade förts fram av pastor Lindahl. Den 6 januari invigdes kyrkan av biskopen Bergman och en minnestavla uppsattes i kyrkan:

ÅREN 1849-50
Oscar I ste Var Konung i Riket
G. Montgomery Höfdinge i Länet
Isr. Bergman Biskop i Stiftet
O. Lindahl sen. Prost och O. Lindahl jun. v. Pastor
Uppbyggde Åsele Sockenmän detta Tempel
Genom Byggmästare N.H.V. af Trolle

År 1934 eldhärjades det ståtliga templet svårt, men denna minnestavla räddades. En ny kyrka uppfördes i vilken murarna från den gamla ingår och där minnestavlan finns infogad.

Samma år som kyrkan blev färdig avled prosten Olof Ersson Lindahl. Han hade fullgjort sin sista uppgift i församlingens tjänst och fick glädjen att uppleva invigningen av det nya templet. Tyvärr blev inte denna lyckliga händelse slutkapitlet i den gamle prostens liv. Det skrevs i stället av en rasande eldsvåda som i augusti ödelade nästan hela Åsele kyrkostad.

Den 5 december 1852 avled den gamle prosten, nära 81 år gammal, och hans stoft fördes till Vilhelmina där det jordades vid makans sida.

Han var en kraftfull präst och åtnjöt stort anseende bland sina församlingsbor.